

doc. dr. sc. Željko Karas,
profesor na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu

Neki kriminalističko-taktički i pravni aspekti hitne pretrage doma

Sažetak

Autor analizira hitnu pretragu doma i drugih prostorija usmjerenu na pronalaženje počinitelja ili dokaza. Povod za istraživanje ove radnje je što uz uobičajeno naglašavanje mjesta događaja, dokazi mogu biti pronađeni i na drugim prostorima. U prvom dijelu rada autor ukazuje na kriminalističke posebnosti provođenja pretrage koje su posljedica žurnosti, poput ograničenih mogućnosti pripremanja radnje i prikupljanja podataka o prostorijama i osobama ili pripremanje načina ulaska. U završnom dijelu rada autor promatra tumačenje zakonskih osnova za pretragu bez naloga, uz posebni osvrt na vrstu kaznenih djela radi kojih se može provesti, te u odnosu na potrebnu razinu sumnje i odnos prema prikupljanju dokaza.

U empirijskom dijelu rada, autor prikazuje podatke prikupljene anketom policijskih službenika (N=125) o učestalosti provođenja pretrage i o načinu tumačenja zakonske odredbe. Rezultati istraživanja pokazuju rijetko sudjelovanje policijskih službenika u pretrazi prostorija, te značajne dvojbe u tumačenju zakonskog uvjeta „najmanje tri godine“ potrebnog da bi policija mogla obaviti hitnu pretragu.

Ključne riječi: pretraga doma, postupanje bez naloga, policija

1. UVOD

Istraživanje kaznenih djela može polaziti od raznih prostora povezanih sa počinjenjem, među kojima se ističe mjesto događaja kao prostor na kojem dinamika kaznenog djela može ostvariti velik dio dokaza. Međutim, ne treba zanemarivati niti brojne druge prostore povezane sa drugim stadijima počinjenja kaznenog djela. Tijekom pojedinih faza pripremanja, počinjenja ili prikrivanja, počinitelj koristi razne prostorije koje mogu također biti vrlo značajne za pronalaženje dokaza. Osnovna poteškoća u pronalasku mjesta povezanih sa počinjenjem proizlazi iz ograničenosti izvora ili metoda iz kojih bi se za njih moglo doznati, za razliku od mjesta događaja koje će kod općeg kriminala najčešće biti

otkrivano od strane oštećenika ili drugih izvora i kao takvo predstavljati prirodno polazište za daljnje istraživanje. Ponekad će pronalazjenje počiniteljevih drugih prostorija ujedno biti i središnji problem istraživanja, poput kaznenog djela čiji počinitelji su otkriveni i postoji dovoljno dokaza protiv njih, ali nije otkriveno mjesto skrivanja oduzetih predmeta niti mjesto odlaganja sredstava počinjenja. U prostorijama žrtve ili oštećenika se također mogu pronaći pojedini podaci koji mogu ukazivati na činjenice vezane uz pojedine aspekte, poput motiva počinjenja.

Prikupljanju pojedinih vrsta dokaza su namijenjene radnje koje kriminalistička taktika proučava s ciljem poboljšavanja provedbe. Za istraživanje unutar prostorija se koristi radnja pretrage, koja se po načinu spoznajne aktivnosti ne razlikuje bitno od traženja i izuzimanja dokaza kakvo je suštinski dio aktivnosti u raznim radnjama na mjestu događaja ili u drugim prostorima. Način traženja dokaza ovisi o objektu u kojem se provodi, primjerice u vozilu, stanu, prtljazi ili na tijelu osobe, tako da i ti oblici predstavljaju različite vrste pretrage u okviru kriminalističke taktike. U kriminalističkom smislu pretraga je istraživanje sadržaja pojedinih prostorija s ciljem pronalaska dokaza ili osoba (Berthel, 2005).

Osim kriminalističke razine, za praksu je značajan odnos kakav zauzima pravni sustav prema pojedinim oblicima istraživanja. Pojedine vrste prostora koje se istražuju imaju različit pravni status u ustavnom uređenju i zakonskoj razini koja traži ispunjavanje posebnih uvjeta i time ujedno postavlja okvire za kriminalističku taktiku. Radnja pretrage doma u hrvatskom uređenju ima uvjete za poduzimanje koji ju u praktičnoj provedbi prilagođavaju konkretnom pravnom sustavu. Na ovom primjeru se može uočiti razlika između kriminalistike kao samostalne znanosti koja može imati preporuke neovisno o pravnom uređenju, i potrebe prilagođavanja praktičnog kriminalističkog istraživanja pojedinačnim pravnim sustavima. Cilj ovog rada je razmatrati kriminalističke potrebe u radnji pretrage doma koje su univerzalne, te ih povezati sa uvjetima koje postavlja naše pravno uređenje.

Pretraga je jedna od radnji u kojoj usprkos vrlo dugačke povijesti kriminalističke prakse i pravnog uređenja nisu riješene sve poteškoće. Iako se ne radi o novoj metodi u istraživanju, neke poteškoće koje se javljaju opravdavaju usmjeravanje stručnih rasprava. Ovo istraživanje je fokusirano na hitnu pretragu koju provodi policija bez sudskog naloga.

2. KRIMINALISTIČKO-TAKTIČKA OBILJEŽJA HITNE PRETRAGE DOMA

2.1. Dojava i pripremanje pretrage

2.1.1. Mogućnosti pripremanja hitne pretrage

Učinkovito provođenje pretrage stana zahtijeva prikladno pripremanje kako bi se umanjila mogućnost nailaska na neočekivane situacije. Pripremanje pretrage uz prikupljanje podataka za ispunjavanje zakonskih uvjeta pretpostavlja provjeru podataka o osobi ili počinitelju kod kojeg se pretraga provodi, podatke o domu odnosno drugim prostorijama, načinu ulaska u prostorije te njihovom pretraživanju. Posebnost hitnog postupanja je da te okolnosti mogu biti pod bitno dragačijim mogućnostima pripreme i provedbe, što može imati utjecaj na učinkovitost provođenja radnje (Brodag, 2001, 147).

Priprema pretrage uz navedeno obuhvaća i predviđanje mogućih područja skrivanja predmeta u prostorijama, ovisno o vrsti i veličini predmeta kojeg se traži ili koji bi se mogao unutra nalaziti. Kod hitnog ulaska su mogućnosti za takvo pripremanje otežane. U takvim slučajevima manju važnost ima podjela skrovišta na one namijenjene dugotrajnom skrivanju koje su najčešće povezane sa građevnim strukturama prostorija (u zidovima, ispod pločica, ispod kade, ormara i slično), od onih koji su privremeno skriveni u namještaju ili u predmetima svakodnevnog uporabe. Prema vremenu bijega, počinitelj je možda u prostoriju ušao neposredno prije službenika i tada neće biti u prigodi sustavno prikrivati predmete već se eventualno može raditi o prigodnom prikrivanju dokaza. Drugačiji je način provođenja ako mu je na raspolaganju bilo mnogo vremena i ako je još uz to imao razna sredstva kojima se mogao poslužiti za skrivanje ili uništavanje dokaza. Kako policijski službenici zbog hitnosti hvatanja nemaju opsežne mogućnosti provjeravati ostale prostorije, neće biti mogućnosti sustavnog pretraživanja već je dovoljno osnovno osiguravanje dokaza a za preostali dio će se naknadno provoditi pretraga.

Vrsta predmeta kojeg se traži ima utjecaj na određivanje načina pretrage i predviđanja mogućih mjesta skrivanja. Kod hitnih pretraga mogućnosti predviđanja ovise o raspoloživom vremenu i dostupnim podacima o vrsti kaznenog djela i ostalim okolnostima. Dostupni podaci o mogućim predmetima koje počinitelj nosi sa sobom ili ih pokušava prikrivati ovise o početnoj dojavi i postojećim podacima. Ako se istražuje kazneno djelo koje je otprije poznato i pretpostavlja se koje dokaze bi trebalo tražiti, tada se može pretpostaviti i prikrivačka namjera počinitelja, dok su stvari znatno složenije kod iznenadnih pretraga temeljem dojava građana u kojima nije podrobno poznato koje dokaze je potrebno osiguravati.

2.1.2. Podaci prikupljeni prethodnim radnjama

Kriminalističke mogućnosti pripremanja u hitnoj pretrazi uvelike ovise o iznenadnosti radnje. Potreba za pretragom se može javiti za vrijeme postojećeg kriminalističkog istraživanja nekog otprije poznatog kaznenog djela. U takvom istraživanju su podaci o počinitelju ili kaznenom djelu već prikupljeni, što može imati utjecaja i na pretpostavke o mogućim dokazima koje bi počinitelj mogao pokušavati prikriti. Takvi oblici su povezani sa prikrivenim pristupima kod istraživanje serije kaznenih djela ili usmjerenost na počinitelja, na primjer ako se učestalo bavi određenim kaznenim djelima poput preprodaje droge, primanja mita ili razbojništva. Pritom postavljanje klopke ili provođenje zasjede uključuje i pripremanje načina postupanja ukoliko se počinitelj pokuša zatvoriti u prostorije ili uništiti dokaze. Pretraga će u ovakvom obliku postupanja često biti povezana sa radnjama poput nekih oblika nadzora pojedinih prostorija, posebnih dokaznih radnji ili prikrivenih policijskih radnji. Sa aspekata kriminalističke taktike, takav oblik omogućuje pripremljenost ali to ne znači da je bez izazova, poput primjera službenika koji je primio mito u uredu od prikrivenog istražitelja ali novac nije pronađen, iako su istražitelji ubrzo ušli radi uhićenja.

Varijanta koja je složenija za kriminalističko-taktičko postupanje je kada se potreba za hitnom pretragom doma javi u slučajevima kada nije prethodno provedeno istraživanje nekog kaznenog djela te ne postoje podaci o prostorijama ili počiniteljima, već se potreba za ulaskom u prostorije pojavila trenutno. To će najčešće biti povezano sa zatjecanjem počinitelja u kaznenom djelu, odnosno pokušajem hvatanja blizu mjesta događaja. Način saznanja za počinjeno djelo se pritom može temeljiti na zapažanju policijskih službenika ili na temelju podataka iz drugih izvora koji su dojavili potrebu provođenja, poput građana ili drugih subjekata. Iako se kod zaprimanja moraju provjeravati podaci s ciljem razjašnjavanja svih okolnosti i provjere vrste događaja, kod hitnog postupanja će procjena vjerodostojnosti biti sužena što može dovoditi do nepotpunih podataka o okolnostima događaja koji su potrebni za kvalifikaciju kaznenog djela. Podaci o prostorijama ili načinu skrivanja počinitelja mogu biti prikupljeni drugim radnjama kao što su razgovori sa susjedima ili drugim osumnjičenicima koji su u međuvremenu uhićeni.

2.1.3. Provjera dojava građana

Promatrajući vrstu dojava građana, položaj istražitelja je drugačiji ako njihove obavijesti obuhvaćaju cjeloviti pregled određenog kaznenog djela za razliku od stanja u kojem većina bitnih podataka o događaju nedostaje. Često će se prijave građana odnositi samo na neki segment događaja. Do dolaska redarstvenih vlasti slučaj se može razvijati u više smjerova i pitanje je kako dalje postupati jer do dolaska na mjesto događaja nije poznato je li kazneno djelo počinjeno i

kakve je težine. Na primjer, početak svađe koja se razvija od verbalnog obračuna i naguravanja na ulici, može prijeći u neko teže kazneno djelo u kući u koju su otišli. Potrebno je oprezno provjeravati podatke ako su dojave anonimne.

Ako su podaci nepotpuni za donošenje odgovarajuće odluke, tada niti mogućnosti procjene potrebe za pretraživanjem ne mogu biti pouzdane. Ponekad će se procjena temeljiti na izravnim dokazima a ponekad će preostati samo indiciji. Primjer indicijalnog zaključivanja je zapažanje bijega osumnjičenika, ali nije još poznato o čemu se radi i je li to povezano sa nekim kaznenim djelom. Ako otprije poznati nasilni počinitelj koji nakon nailaska policije pobjegne prema svojoj kući i unutra se zabarikadira, tada još ne postoje osnove za pretragu prema našem zakonskom uređenju iako se iz indicija može zaključiti da je postoji vjerojatnost uključenosti u neke kažnjive djelatnosti. Kod ovog slučaja policijski službenici nisu mogli otkriti razlog bijega ni predstavlja li to dovoljnu osnovu za postupanje, a naknadno otkrivanje da je počinitelj sudjelovao u teškom kaznenom djelu može biti beskorisno jer je u međuvremenu uništio dokaze. S kriminalističke strane bi mogućnost trenutnog ulaska kod takve osoba predstavljala korisnu radnju, i u nekim sustavima je takvo djelovanje omogućeno (Miller, Wright, 2015).

2.2. Utjecaj stanja na mjestu događaja

2.2.1. Obilježja mjesta događaja i utjecaj na dokaze

Kriminalističke radnje će ovisiti o zatečenom stanju na mjestu događaja i okolnostima kaznenog djela (Burghard, Hamacher i dr., 1988, 22). Od značajnih okolnosti se može promatrati dovršenost kaznenog djela, stanje zatečenih dokaza, stanje žrtve i druga povezana obilježja. Za ciljeve kriminalističke taktike i očuvanje dokaza je potrebno promatrati protek vremena od počinjenja kaznenog djela. Taktika postupanja koja će biti usmjerena na očuvanje dokaza će biti izraženija u mjerama prvog zahvata odnosno zatjecanja na počinjenju ili izravno nakon počinjenja, kod vrste kaznenih djela koja ostavljaju odgovarajuće tragove.

Kriminalistički su povoljniji oblici djelovanja kada na mjestu događaja počinitelj ostavlja određenu količinu dokaza koju radi potrebe bijega ne ugrožava i tada je cilj djelovanja hvatanje počinitelja, dok osiguravanje mjesta događaja može biti prepušteno naknadnom djelovanju. U slučajevima procjene mogućnosti narušavanja stanja na mjestu događaja koji bi mogli imati značajnije negativne utjecaje nego odbjegli počinitelj, potrebno je poduzeti mjere osiguranja i zaštite dokaza. Odnos prema žrtvi također predstavlja prioritetne zadatke u usporedbi sa hvatanjem počinitelja.

Različiti oblici postupanja su mogući ako počinitelj samo nastoji pobjeći, ako pritom odnosi dio dokaza ili ako dokaze odbacuje na jedan objekt a bježi u drugi. Počiniteljeva nastojanja u slučajevima zatjecanja na mjestu događaja mogu biti u odlasku do drugih prostoriya ili spremišta na kojima su neki otprije ostavljeni

dokazi koje nastoji uništiti. Ako kazneno djelo nije dovršeno nego počinitelj nastavlja kontinuirano počinjenje kroz više stambenih jedinica ili objekata, ulazak policije u prostorije može predstavljati nastojanja za sprječavanjem daljnjeg činjenja kaznenog djela.

Slično je stanje i kada je bijeg počinitelja izveden preko više posjeda ili preko više prostorija te je u njima možda odbacio neke korisne dokaze.

2.2.2. Mjesto počinjenja u domu ili prostorijama

Za kriminalističku taktiku i usmjerenost na očuvanje dokaza je važna povezanost prostorija u koje se sakrio sa mjestom počinjenja kaznenog djela. Za potrebe pretraživanja je moguće razlikovati slučajeve kod kojih je mjesto počinjenja izvan navedenih prostrija a potom je počinitelj u njih pobjegao, od slučajeva kada je prostorija u kojoj se nalazi ujedno i mjesto počinjenja kaznenog djela. U prvoj situaciji je za kriminalističke ciljeve bitno radi li se samo o namjeri skrivanja, odnosno nalaze li se unutra otprije neki dokazi i je li neke ponio sa mjesta događaja. Za drugu situaciju je kriminalistički relevantno što se u stanu vjerojatno nalazi i glavnina dokaza koji nastaju od kaznenog djela. Kod takve situacije će biti potrebno provoditi i očevid (Weihmann, 1996).

Ako su navedene prostorije ujedno i mjesto počinjenja kaznenog djela, cilj kriminalističkog istraživanja prvotno nije u osiguravanju dostupnosti počinitelja koliko u očuvanju dokaza ili pokušaju sprečavanja nastavka kaznenog djela. Ovisno o vrsti kaznenog djela i ugroženim vrijednostima, ako su prikupljeni podaci da se kazneno djelo tek priprema ili da se očekuje njegovo počinjenje, svrha ulaska u stan može biti i u području njegova onemogućavanja ili prevencije, osobito ako se radi o vrlo teškom kaznenom djelu koje nema popravljive posljedice.

2.3. Obilježja počinitelja i kaznenog djela

2.3.1. Odnos prema poznatom počinitelju

Kriminalistički ciljevi mogu biti pod utjecajem mogućnost utvrđivanja istovjetnosti počinitelja. Potrebe hvatanja počinitelja su osobito izražene kada ne postoje drugi podaci iz kojih bi se mogla naknadno utvrditi njegova istovjetnost u slučaju bijega. Ako su policijski službenici u zasjedi, zateknu počinitelja na počinjenju i pritom prepoznaju o kome se radi, taktika daljnjeg postupanja će ovisiti o procjeni potreba, jer u takvim slučajevima on ima umanjene mogućnosti skrivanja s obzirom da ga se može naknadno pronaći i na drugi način. Potreba hvatanja je osobito izražena kod serijskih počinitelja koji su nepoznati i u odnosu na koje ne postoje nikakvi drugi podaci, jer u slučaju bijega takve osobe mogućnosti naknadnog pronalaženja mogu biti vrlo niske.

U odnosu na nepoznate počinitelje, kod hvatanja počinitelja više težih kaznenih djela kojem je pripremljena zasjeda, a on započne bježati prije primopredaje, u takvom slučaju su kriminalističke potrebe za hvatanjem vrlo izražene neovisno je li počinitelj ušao u kažnjivo područje i je li kazneno djelo dovršeno. Kriminalistički ciljevi hvatanja osumnjičenika mogu biti posljedica dugotrajnog istraživanja usmjerenog na pronalaženje osumnjičenika kojeg se povezuje sa nizom kaznenih djela. Kod takvih slučajeva također do izražaja dolazi kriminalistička potreba za provođenjem radnje koja se u nekim dijelovima razlikuje od pristupa koji promatra težinu djela, a ne i kriminalistički kontekst konkretnog djela.

2.3.2. Učestala kaznena djela

Hvatanje počinitelja može biti primjenjivo u odnosu na pojedine skupine učestalih i policiji dostupnih kaznenih djela. Zbog povezanosti sa svakodnevnim policijskim radom, veća je vjerojatnost obuhvaćanja imovinskih ili krvnih delikata o kojima će građani dojavljivati policiji, nego drugih vrsta kaznenih djela poput gospodarskog, organiziranog kriminala ili korupcije kod kojih je način počinjenja bitno udaljen od mogućnosti zapažanja. Zato u kriminalističkom smislu potreba poduzimanja hitne pretrage više dolazi do izražaja za pojedine vrste počinitelja i kriminala kojima bi onda trebalo prilagođavati i pravne osnove. Vrsta kaznenih djela utječe i na pojedine oblike dokaza koje je potrebno sačuvati. Kod općeg kriminaliteta koji može ostavljati klasične tragove poput bioloških tragova, sredstava počinjenja ili koji ostavljaju značajne tragove na počinitelju, njegove namjere za uklanjanjem dokaza će biti drugačije nego kod primjerice korupcijskih delikata koji se temelje na kratkotrajnoj verbalnoj komunikaciji i razmjeni usluga. Ako bi zakonske osnove za provođenjem hitne pretrage obuhvaćale samo neka od tih kaznenih djela, upitna je uloga radnje u istraživanju.

Karakteristike počinitelja mogu određivati način njegovog ponašanja što je povezano i sa vrstom kaznenog djela radi kojeg je potrebno postupanje. Ponekad se iz obilježja načina počinjenja ili stanja na mjestu događaja poput načina počinjenja i vrste korištenog sredstva može načelno procijeniti osobnost počinitelja ili stanje u kojem se nalazi, čemu se potrebno prilagođavati kod određivanja taktike daljnijeg postupanja.

Mogućnosti prikrivanja dokaza mogu biti manje ako počinitelj nema unaprijed pripremljene okolnosti. Kod iskusnih počinitelja koji se profesionalno bave određenom vrstom kaznenih djela, planiranje mogućnosti prikrivanja može biti vrlo izraženo tako da i u slučaju zatjecanja na mjestu događaja mogu imati sa supočiniteljima dogovorene mogućnosti preuzimanja pojedinih dokaza ili bijega u obližnja skrovišta. Iako se može pretpostavljati da bi kod težih kaznenih djela počinitelji bili skloniji uništavanju dokaza, to ne mora biti pravilo već ovisi o raznim okolnostima. Ponašanje počinitelja zatečenog na mjestu počinjenja

ovisi o njegovim ciljevima, te ponekad kod najtežih djela neće biti pokušaja izbjegavanja, dok ponekad kod lakših kaznenih djela može biti izrazito izražena namjera bijega ili prikrivanja dokaza.

2.3.3. Kriminalistička složenost kaznenog djela i težina kazne

Ako se sa kriminalističkog gledišta uvažava složenost istraživanja, za te ciljeve nije ključna težina konkretnog kaznenog djela u smislu kazne. Ponekad će počinitelji teških kaznenih djela pribjeći počinjenju nekog sitnog kaznenog djela koje im je trenutno potrebno ili koje je nužno kao jedan od elemenata u širem planu (Cromwell, Olson, 2004). Kod sustavno pripremanog počinjenja kaznenih djela, preduvjeti za neko teže kazneno djelo mogu biti nabavljanje pojedinih sredstava za počinjenje. Ako počinitelji pripremaju teško kazneno djelo, a za cjelovito provođenje im je potrebno niz drugih elemenata do kojih također dolaze kaznenim djelima, s kriminalističkog gledišta nije opravdano promatrati izdvojeno samo te pojedinačne delikte i njihovu težinu.

Ako će za počinjenje tog djela biti potrebno počiniti krađu vozila, krađu oružja, krađu uređaja za komuniciranje ili krađu dokumenata, ili ako im je za financiranje potrebno prethodno prodati narkotike ili počiniti sitnije razbojništvo, hvatanje na nekom od tih kaznenih djela sa kriminalističke strane je jednako značajno neovisno što su prema gledištu kaznenog prava ta djela bitno različite težine. Ako je kod pripreme potrebno ukrasti neki ključ, nasilno iznuditi neku informaciju od zaposlenika ili nekog potkupiti, takva priprema djela u kriminalističkom smislu mogu biti ključna za istraživanje. Domaća i strana kriminalistička praksa poznaju brojne primjere otkrivanja teških počinitelja iako je polazište bilo neko sitnije kažnjivo ponašanje ili naizgled nebitan događaj. Za procjenu nije svejedno ako se pojavio neki podatak o sumnjivim zvukovima iz stana otprije poznatog počinitelja sklonog teškim kaznenim djelima. Primjer može biti domaći slučaj postupanja temeljem dojave o buci u stanu, a službenici nakon ulaska u stan pronađu veću količinu droge i otetu osobu. Osim toga, počinjenje nekih kaznenih djela može biti dio kriminalnih navika u okružju u kojem se počinitelj kreće. Činjenica da neki počinitelji usput čine lakša djela mogu imati značajnije kriminalističke posljedice jer se od sitnijih delikata mogu otkriti teža kaznena djela.

2.3.4. Utjecaj drugih osoba na prikrivanje

Neke osobe mogu utjecati na dokaze za teška kazna djela iako nisu njihovi počinitelji. Ako je počinjeno teško kazneno djelo i onda na dokaze utječu druge osobe, radi kriminalističkih ciljeva je također iznimno značajno radi očuvanja dokaza. Naime, ako netko od osoba bliskih počinitelju nastoji uništavati dokaze bez prethodnog dogovora, također bi i u takvim slučajevima

bilo opravdano s kriminalističke strane provesti pretragu jednako kao i da takve radnje prikrivanja izvodi počinitelj. Prikrivačke aktivnosti mogu biti poduzete i od drugih počinitelju bliskih osoba sa kojima nije imao prethodni dogovor, primjerice poznanici ili rodbina koja se solidarizira sa počiniteljem. U odnosu na pravno uređenje se ovdje javlja poteškoća jer naša hitna pretraga omogućuje postupanje samo u odnosu na osumnjičenika ali ne i ostale osobe koje svjesno ili nesvjesno pridonose prikrivanju.

Kod nekih kaznenih djela može biti uključen veći broj počinitelja a policiji u vrijeme hvatanja to nije poznato. Neki pomagači mogu čekati počinitelja u određenim prostorijama ili mogu biti uključeni u druge dijelove počinjenja koji nisu obuhvaćeni prikupljenim podacima. Poteškoće se mogu javljati kod zatjecanja većeg broja počinitelja u samom počinjenju. Osim utjecaja skupine radi kojeg će pojedinci ponekad biti skloniji radnjama kakve inače ne bi činili, mogućnosti njihovog bijega u različitim smjerovima je velika te bi ovisno o procjeni svih okolnosti kriminalističke djelatnosti mogle biti usmjerene na prikupljanje čim opsežnijih podataka o njima i dojavu ostalim službenicima te procjenu očuvanja dostupnih dokaza.

Po načinu prikrivanja su mogući različiti oblici od pukog skrivanja dokaza u tuđim prostorijama, do njihovog uništavanja koje može poduzeti sam, provoditi preko drugog subjekta ili ostaviti u nekom postupku uništavanja poput rastapanja, zapaljenja, ispiranja odjeće kemikalijama i sličnih.

2.4. Bijeg počinitelja i obilježja odredišnih prostorija

2.4.1. Način bijega do odredišnih prostorija

Potjera za počiniteljem u slučaju zatjecanja na počinjenju može imati i negativne posljedice. Poteškoće sa oštećenjem imovine tijekom bijega ili mogućnošću ugrožavanja sigurnosti osoba na pravcu kojim bježi, odnosno u čije stanove počinitelj ulazi, negativno se mogu ogledavati u nanošenju veće štete nego prvotno kazneno djelo radi kojeg je policija započela postupanje (Alpert, Anderson, 1986). Kod takvih slučajeva je potrebno procjenjivati opravdanost potjere jer ponekad može biti jednostavnije naknadno hvatanje ako je poznat počinitelj, ali ponekad može biti velika pogodnost hvatanja u trenutku počinjenja jer će počinitelji najčešće biti nepripremljeni za otpor u razgovoru, bez čvršće iskonstruirane priče kojom bi inače pokušavali obmanjivati istražitelje. Ako do hvatanja protekne duže vremensko razdoblje, počinitelji mogu popuniti svoje opravdanje što im daje i veću razinu samopouzdanja. Flagrantna djela je vrlo teško pobijati te iako su počinitelji skloni laganju, imaju manje prilike opravdavati se u ovakvim slučajevima.

U odnosu na način bijega s mjesta događaja, ako ima unaprijed pripremljena prometna sredstva ili ga čekaju neki pomagači, mogućnosti potjere

do pronalaska prostorija u kojima se namjerava sakriti ovisi o raspoloživim mogućnostima praćenja.

Mogućnosti skrivanja počinitelja u prostorije ovisi o njegovoj pripremljenosti i povezanim okolnostima. Po vrsti prostorija u koje se skriva se mora drugačije postupati u slučajevima ako pobjegne u svoje prostorije, u prostorije nekog od pomagača ili poznatih osoba, ili ako nasumično pokušava u nepoznate prostorije ili stanove. Prva varijanta sa bijegom u svoje prostorije se može očekivati kod kaznenih djela koja se događaju u blizini, i tu se češće može raditi o kaznenim djelima koja nisu posebno pripremljena niti postoje velike mogućnosti prikrivanja, primjerice delikti nastali uslijed nepredviđenog obračuna, alkoholiziranja i slično. Bijeg u vlastite prostorije može predstavljati veliki izazov za taktiku daljnjeg postupanja ovisno radi li se o počinitelju sklonom pružanju otpora jer se počinitelj nalazi na svojem području na kojem se osjeća sigurniji i gdje mu na raspolaganju mogu biti razna sredstva za pružanje otpora.

Bijeg u prostorije poznanika može biti mogućnost koja je unaprijed predviđena kao oblik prikrivanja, ili se može raditi o prigodnoj djelatnosti na koju se počinitelj odluči tijekom bijega. Taktika postupanja u takvim situacijama također može ovisiti i o profilu osobe kod koje se sklonio jer nije svejedno ako se radi o otprije poznatom počinitelju sklonom pružanju otpora. Bijeg u tuđe prostorije koje je prigodno odabrao može biti izveden počinjenjem kaznenog djela odnosno samostalnim nasilnim ulaskom (korištenjem otvorenih mogućnosti poput stražnjih vrata na kućama ili prozora i na slične načine) ili nakon što mu korisnik otvori te potom nasilno uđe. Za taktiku provođenja pretragu su bitna obilježja objekta, odnosno vrsti građevine, mogućim ulazima, broju prostorija, mogućim pravcima bijega i drugi. Za sigurnosne aspekte veliku poteškoću predstavlja moguće ugrožavanje stanara, odnosno uzimanje za taoce (Burghard, Hamacher i dr., 1988, 26).

2.4.2. Pronalaženje odredišnih prostorija

Kriminalistički ciljevi u odnosu na odredišne prostorije mogu biti različiti ovisno o okolnostima slučaja. Ponekad će te prostorije biti kriminalistički manje bitne ako ih osumnjičenik slučajno odabire, ali ponekad upravo može biti cilj istraživanja pokušavati otkriti to mjesto na kojem prikriva i druge tražene stvari. Potjera za počiniteljem ne mora biti izvedena uočljivo već mogu postojati slučajevi u kojima se opsežniji kriminalistički ciljevi postižu otkrivanjem počiniteljevog skrovišta gdje mogu biti pronađeni i drugi dokazi. U tom smislu postupanje nakon zatjecanja u počinjenju ne mora biti usmjereno isključivo na trenutno uhićenje, već je jedna mogućnost propuštanje trenutnog uhićenja kako bi se naknadno ostvarili značajniji ciljevi. Međutim, kod ovakvog provođenja mogu postojati poteškoće u slučaju gubitka osobe iz prikrivenog nadzora što bi predstavljalo

nepovoljne ishode. Ovakvo djelovanje je za policiju izvedivo kod unaprijed pripremljenih klopki i zasjeda u kriminalističkim prikrivenim radnjama (npr. ostavljanje vozila na mjestu gdje se takva učestalo krađu). Pronalaženje mjesta koje počinitelju služi za skrivanje može dovesti do drugih povezanih osoba tako da pretragom u konačnici mogu biti ostvreni znatno opsežniji rezultati.

Uočljiva potjera može dovoditi do brojnih nepovoljnih posljedica narušavanja sigurnosti drugih građana, oštećivanja imovine ili ugrožavanja samog počinitelja uslijed prometnih nesreća i sličnog. I kod takvih djelovanja se može postavljati pitanje razmjernosti u odnosu na ciljeve kriminalistike, te je potrebno procijeniti moguće posljedice.

2.4.3. Ulazak policije u prostorije i početak pretraživanja

Kod hitne pretrage jedan od najosjetljivijih dijelova je ulazak u prostorije (Ackermann, 2007, 64). Ulazak u prostorije i prilagođavanje načinu pretraživanja također ovisi o okolnostima slučaja bez velikih mogućnosti pripreme. Iako su ovdje prvotno područje zanimanja kriminalističke potrebe, ulazak u prostorije je i značajno sigurnosno pitanje, uvažavajući mogućnost napada od strane počinitelja ili od stanara koji pogrešno procijene pojedine subjekte. Strani primjeri pokazuju mogućnost napada na službenike bez odore koje drugi stanari zamjene za počinitelje.

Sustavno dugotrajno pretraživanje je izvedivo kod drugačijih oblika postupanja uz velike raspoložive mogućnosti. Raspoloživa sredstva za provođenje pretrage također mogu predstavljati ograničenje ne samo u smislu dovoljnog broja službenika koji bi trebali nadzirati prostor i osobe te provoditi traženje, već i u sigurnosnom smislu pružanja prikladne razine zaštite od mogućih oblika ugrožavanja. Sa sigurnosnih gledišta, hitna pretraga se oslanja na trenutno postupanje i radi suzbijanja mogućih ugrožavanja službenika je korisnije pričekati do ispunjavanja prikladnijih uvjeta nego započinjati uz velike mogućnost ugrožavanja. Poteškoće može predstavljati korištenje prepreka koje se ne mogu jednostavno otvoriti, poput protuprovalnih vrata, opasnih životinja i sličnih oblika zaštite počinitelja.

Moguće je razlikovati vremenski odmak s kojim se ulazi u prostorije, odnosno vrijeme koje je počinitelj imao na raspolaganju za ostvarivanje svojih ciljeva. Ulazak izravno za počiniteljem može značiti njegove manje mogućnosti skrivanja i uništavanja drugih dokaza. Kod složenijih djelovanja će ulazak biti naknadan uz veći vremenski odmak, za što će biti potreban odgovarajući plan ulaska. Kod klasične pretrage se vjerodostojnost pronađenih dokaza može osiguravati različitim sredstvima, dok će kod hitne pretrage će osnovna težina biti stavljena na iskaz policijskog službenika.

3. UTVRĐIVANJE VRSTA TUMAČENJA ODREDBE O HITNOJ PRETRAZI DOMA

3.1. Cilj i način istraživanja

Istraživanjem je obuhvaćen prigodni uzorak policijskih službenika sastavljen od redovnih i izvanrednih studenata Visoke policijske škole (N=125). Cilj istraživanja je prikupljanje tumačenja o zakonskoj odredbi (čl. 246. st. 2. toč. 2. ZKP) koja policiji omogućuje provođenje pretrage bez sudskog naloga radi uhićenja počinitelja kaznenog djela za koje je propisano najmanje tri godine zatvora. Kod te odredbe se ponajviše dvojbi u praksi javljalo zbog različitih tumačenja o vrsti kaznenih djela radi kojih se može ući u tuđi stan, što je u dovodilo do nesigurnosti u postupanju. Istraživanje ovog područja je moguće kroz više pristupa, poput anketiranja o poznavanju navedene odredbe ili utvrđivanja kako se najčešće tumači u njihovoj jedinici, ali se ovdje nastojalo prikupiti njihova osobna stručna mišljenja nakon detaljnog upoznavanja sa sadržajem odredbe. Vrsta uzorka i način provođenja istraživanja ne omogućuju izvođenje jedinstvenog zaključka o stajalištu svih policijskih službenika, već je cilj samo utvrditi postoje li različiti pristupi u tumačenju. Pretraga doma je jedna od ovlasti koje ostvaruju veliki utjecaj na temeljna prava građana i za njene odredbe bi se očekivalo da su vrlo jasno protumačene kako ne bi dovodile do razlika u postupanju.

U anketi koju su popunjavali policijski službenici, bili su prikupljeni opći podaci o kategoriji policijske jedinice u kojoj rade, godinama staža provedenim na poslovima policijskih službenika i broju pretraga stana ili prostorija u kojima su sudjelovali. Nakon toga su odgovarali kako bi protumačili odredbu o mogućnosti provođenja hitne pretrage. Kod svakog od odgovora je bilo ukratko opisan događaj, a kako se ne bi ocjenjivalo njihovo poznavanje zakonskih raspona kazne, bio je konkretno naveden naziv kaznenog djela i njegova zakonski propisana kazna. U anketi su mogli odabrati više ponuđenih odgovora, a postojala je i mogućnost odabira kojim pokazuju da se ne slažu niti sa jednim od ponuđenih mogućnosti.

S obzirom da je istraživanje bilo usmjereno poglavito na zakonski izraz najmanje tri godine, bile su prikazane mogućnosti koje obuhvaćaju sve inačice tog odnosa. Bila su prikazana kaznena djela kod kojih je tri godine zatvora donja granica kazne (odgovor A), potom kod kaznenog djela u kojima je tri godine gornja granica (odgovor B) i kaznenog djela kojem je najmanja gornja granica iznad tri godine ali je donja ispod te razine (odgovor C).

Varijanta A se odnosi na slučaj počinitelja otmice djeteta koje je uslijed počinjenja preminulo.

Počinitelj se po nailasku policijskih službenika zatvorio u kuću. Takvo djelovanje potpada pod opis kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora od tri do petnaest godina jer se radi o obliku otmice sa težom posljedicom (čl.

137. st. 3. KZ).

Druga prikazana mogućnost (odgovor B) je bijeg počinitelja za kazneno djelo za koje se može izreći do tri godine zatvora. Takav slučaj je punoljetni počinitelj koji je dogovorio susret sa djetetom preko komunikacijskih tehnologija, s ciljem navođenja na spolnu zlouporabu. Njegovo ponašanje potpada pod osnovni oblik kaznenog djela mamljenja djece za zadovoljenja spolnih potreba (čl. 161. st. 1. KZ). Ako takvog počinitelja koji se na društvenim mrežama predstavlja pod pseudonimom, na mjestu dogovora u zasjedi očekuje policija, a on im pokušava pobjeći u obližnje prostorije, potrebno je razjasniti mogu li policijski službenici ući i provesti pretragu radi uhićenja jer se za ovo djelo može izreći tri godine.

Odgovor C je predstavljao kazneno djelo za koje je propisana kazna od jedne do osam godina. Prikazani primjer se odnosio na počinitelja koji je ranije bio pripadnik međunarodnog zločinačkog udruženja ali je ovdje samostalno zatečen u provali u draguljarnicu iz koje je oduzeo dijamant iznimno velike vrijednosti i zatim se tijekom bijega sakrio u obližnje prostorije. Za takvo djelo je prema zakonu propisana kazna od jedne do osam godina (čl. 229. st. 1. toč. 5. KZ), s obzirom da kazneno djelo nije počinio u sastavu udruženja u kojem inače sudjeluje, te se kazna ne postrožuje na najmanje tri godine zatvora (čl. 329. st. 1. toč. 3. KZ).

3.2. Opća obilježja anketiranog uzorka

Od općenitih obilježja službenika koji su obuhvaćeni u uzorku, najveći dio policijskih službenika je zaposlen u policijskoj upravi prve kategorije ili u ravnateljstvu policije (32,8%), slijede policijske uprave IV. kategorije (28%), a najmanje obuhvaćenih je iz policijskih uprava II. kategorije (14,4%). Najmanje obuhvaćenih policijskih službenika radi na poslovima kriminalističke policije, a najviše na graničnim poslovima i poslovima temeljne policije.

Promatrajući godine rada obuhvaćenih studenata na poslovima policijskog službenika, 56% ih ima pet ili manje godina staža, a 41,6% između 6 i 10 godina, dok je 2,4% obuhvaćenih službenika preko 10 godina staža. Prosječan staž na poslovima policijskog službenika je 5,4 godine.

Promatrajući njihovo ranije iskustvo u provođenju ove dokazne radnje čak 28,8% anketiranih studenata nikad nije sudjelovalo u radnji pretrage doma, neovisno jesu li provodili ili imali neku sporednu ulogu u provedbi (druge vrste pretraga vozila ili osoba nisu uračunate), veći dio službenika je sudjelovao u provođenju do 5 pretraga doma (34,4%) a u preko 10 radnji pretraga je sudjelovalo 24,8% policijskih službenika obuhvaćenih u uzorku. Prosječno sudjelovanje je u 8,14 pretraga stana. Rasprostranjenost obilježja koja obuhvaćaju razne kategorije službenika pokazuje da ovakav prigodni uzorak može predstavljati stanje u široj populaciji, iako su ograničenja i različita obilježja vezana uz način odabira službenika za studij.

3.3. Rezultati prikupljeni istraživanjem

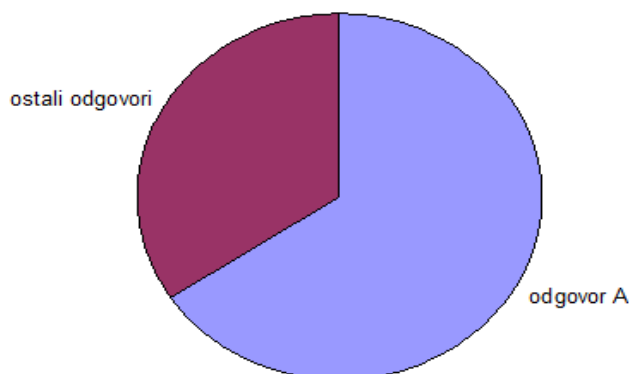
3.3.1. Odgovori anketiranih policijskih službenika

Promatrajući rezultate ankete, natpolovični dio obuhvaćenih policijskih službenika se odlučio samo za odgovor A bez drugih mogućnosti. Od 125 anketiranih, 82 policijska službenika (65,5%) je smatralo prihvatljivim samo tumačenje opisano pod tim odgovorom i nisu odabrali niti jednu drugu mogućnost kao područje primjene navedene odredbe (prikaz 1). Od preostalih 34,5% (43 policijska službenika), dio njih je uz odgovor A odabrao još neku mogućnost (11 službenika) a preostali su odabrali neke druge mogućnosti koje uopće nisu uključivale odgovor A.

Da se odredba može primijeniti na situaciju B je odabralo 11 (8,8%) policijskih službenika i među njima su svi ujedno odabrali i primjenu odredbe o pretrazi u prvoj ponuđenoj mogućnosti. Za treću mogućnost koja je prikazivala kazneno djelo za koje je propisana kazna od šest mjeseci do pet godina se odlučilo 38 policijskih službenika (30,4%), a među njima se 6 službenika odlučilo samo za ovu mogućnost, dok su ju ostali odabrali u kombinaciji sa drugim odgovorima.

Dio policijskih službenika se odlučio za sve mogućnosti. Sve tri situacije kao primjenjive je odabralo 11 policijskih službenika (8,8%). Za odgovor A i C se odlučilo 19 policijskih službenika (15,2%). Neobičnost je da se 4% anketiranih policijskih službenika odlučilo da niti jedna od ponuđenih mogućnosti ne predstavlja slučaj na koji bi mogla biti primijenjena navedena odredba o ulasku u stan i pretrazi bez naloga.

Prikaz 1. Odgovori anketiranih policijskih službenika o hitnoj pretrazi (N=125)

3.3.2. Obilježja anketiranih po vrstama odgovora

Prosječni staž službenika koji su odabrali samo odgovor A je 5,48 godina rada na policijskim poslovima, uz sudjelovanje na prosječno 7,85 pretraga stana tijekom tog vremena. Promatrano po kategorijama organizacijskih jedinica, 37,8% ih je iz prve kategorije, a najmanje odnosno 14,6% ih je iz policijskih uprava druge kategorije.

Niti jedan policijski službenik nije odabrao samo odgovor B već je njih 11 ujedno odabralo sve tri mogućnosti. Od tih 11 službenika koji čine 8,8% cijelog uzorka, najviše ih je iz policijskih prava treće kategorije (45,5%) dok ih je iz prve kategorije policijskih jedinica 36,4%. Odgovor C je odabralo ukupno 38 policijskih službenika što iznosi visokih 30,4% cijelog uzorka. Prosječni staž u ovoj skupini je 5,2 godine, uz prosječno sudjelovanje na 8,76 pretraga doma, što pokazuje da je ovaj prosjek sudjelovanja u provođenju pretraga stana viši nego skupina službenika koja se odredila samo za odgovor A.

Dio anketiranih policijskih službenika se odlučio da ništa od navedenog ne predstavlja vrstu kaznenog djela za koje je moguće provoditi hitnu pretragu. Njihov udio je 4% uzorka, a 60% ove skupine čine službenici iz IV. kategorije policijskih uprava. Promatrajući po kategorijama policijskih jedinica, za odgovor A kao samostalni odgovor se odlučilo najviše pripadnika prve kategorije policijskih jedinica čijih je 75,6% članova odabralo samo tu mogućnost. Po udjelu slijede druga kategorija čijih je 66,7% pripadnika odabralo samo odgovor A.

3.3.3. Odgovori anketiranih po duljini staža

Iz uzroka je izdvojena skupina policijskih službenika koji imaju više od pet godina radnog staža (ukupno 55 službenika) i utvrđeno je da je među njima 90,9% službenika odabralo samo odgovor A kao područje primjene navedene odredbe, a preostali su odabrali i neke druge odgovore. U skupini službenika koji imaju 5 ili manje godina staža (70 službenika) je 46 njih ili 65,7% odabralo mogućnost A kao jedini odgovor, a preostali su odabrali i neke druge odgovore.

3.3.4. Odgovori anketiranih po učestalosti sudjelovanja u pretrazi

Promatrajući odgovore po učestalosti ranijeg provođenja pretraga stana, uzorak je podijeljen na skupinu službenika (44) koji su sudjelovali u 10 ili više pretraga stana. Od njih je 63,6% ili 28 odabralo samo odgovor A kao mogućnost primjene, a uz to je i odgovor C odabralo 29,5% iz ove skupine (13 službenika). Službenici koji nisu ranije sudjelovali niti u jednoj pretrazi stana (36 službenika u uzorku) je većinom također odabralo odgovor A i to 66,7% njih je odabralo samo taj odgovor, a druge odgovore uz njega je odabralo 33 službenika odnosno

visokih 91,7% ove skupine. Samo 3 službenika iz ove skupine su odabrala neke mogućnosti koje nisu uključivale odgovor A.

3.4. Osvrt na rezultate prikupljene istraživanjem

Rezultati istraživanja pokazuju postojanje različitih tumačenja predmetne odredbe. Znatno dio anketiranih se odlučio za različite odgovore što se može objasniti utjecajem vrste opisanog događaja koji predstavlja kazneno djelo i pritom su vjerojatno smatrali prihvatljivim šire tumačenje granica kazne pod utjecajem okolnosti kaznenog djela. Njihovo tumačenje se tako može smatrati kao procjena ne samo društvene težine određenog djela, već i odraz složenosti u otkrivanju opasnih počinitelja koji mogu biti povezani sa težim kaznenim djelima.

Iako sa tumačenjem izričaja „najmanje tri godine“ ne bi trebalo biti poteškoća, dio razloga za razlike se nalazi u području umanjene pravne sigurnosti radi koje službenici smatraju da se to može tumačiti u širem smislu, odnosno da se navedeni izričaj drugačije tumači u procesnom pravu kod odredbi koje se odnose na primjenu, nego u materijalnom pravu kod odredbi koje se odnose na izricanje kazni. U nekim slučajevima su donošena različita stajališta sudova o normama koje su naizgled bile jasne, što je vjerojatno dovelo do stajališta da je i ovu odredbu moguće raznovrsno protumačiti.

U razgovoru sa anektiranimima, neki su izrazili dvojbe zbog drugih pravnih pitanja i time su obrazložili svoje stavove. Tu im je dvojbe privukla okolnost vlasništva stana ili prostorija, odnosno razlika je li počinitelj pobjegao u svoj stan gdje bi prema njihovom tumačenju imao pravnu zaštitu, dok ulaskom u tuđi stan čini daljnje kazneno djelo i ne može unutra imati pravnu zaštitu privatnosti. Neobično im je da bi policijski službenici morali čekati ispred vrata građana dok počinitelj može unutra uništavati dokaze ili predmete.

4. TUMAČENJE ODREDBE O HITNOJ PRETRAZI DOMA

4.1. Općenito

Postupovno zakonodavstvo ne propisuje velik broj osnova temeljem kojih bi policija mogla provoditi pretragu bez naloga, što pokazuje da je zakonodavac ovakve ovlasti nastojao propisivati restriktivno te prednost davati sudskom nalogu. U slučaju hitnih potreba, trajanje procedure izdavanja naloga ovisi o raznim okolnostima poput povezanosti policijskih jedinica sa pravosudnim tijelima, dobu dana u kojem se traži nalog i mogućnošću uobličavanja potrebnih podataka u kratkom roku u formalni spis. Iako postoje i druge osnove kojima se omogućuje postupanje u hitnim slučajevima, poput naloga državnog odvjetnika iz čl. 245. ZKP, takva osnova se odnosi samo na pojedina kaznena djela od kojih većina nije takve učestalosti da bi policijski službenici nailazili na značajan opseg

primjene.

Teško bi bilo izvedivo izravno nakon počinjenja kaznenog djela cjelovito objediniti podatke od stanja na mjestu događaja i prikupljenih izjava sudionika jer je službenicima prioritet hvatanje počinitelja, dok izvješća podnose naknadno. Okolnosti postupanja kod hitnog provođenja policijskih ovlasti i mogućnost pribavljanja kvalitetnih dokaza su drugačije nego u uredskom načinu rada pojedinih tijela čije djelatnosti mogu biti podrobno formalizirane i čiji vremenski odmak od počinjenja kao niti trajanje njihovog postupanja ne utječe na ishod kriminalističkog istraživanja. Između takvih dvaju načina rada postoje iznimno velike razlike u vjerojatnosti pronalaženja novih korisnih podataka, te iako u brojnim radnjama zakonodavac pokazuje tendencije normiranja policijskih aktivnosti u prethodnom postupku, to nije moguće uvijek ostvariti korištenjem jednakih pravila kakva su primjenjiva u kasnijem kaznenom postupku, bez utjecaja na učinkovitost istraživanja.

Zakonska odredba iz čl. 246. st. 2. toč. 2. ZKP daje policiji ovlast provođenja pretrage doma ili drugih prostora bez naloga ako je to prijeko potrebno radi izvršenja naloga o uhićenju ili radi uhićenja počinitelja kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora najmanje tri godine. Ustavna odredba koje uređuje pretragu bez naloga (čl. 34. st. 4. Ustava) nema ovakvo ograničenje u odnosu na težinu kaznenog djela. Ustav propisuje da pretragu bez naloga mogu provesti redarstvene vlasti ako je to neophodno radi izvršenja naloga o uhićenju ili radi hvatanja počinitelja kaznenog djela iz čega proizlazi da je namjera bila obuhvatiti sva kaznena djela za koja se progoni po službenoj dužnosti. Zakonskim pravilima je ta ustavna razina znatno postrožena.

Navedena zakonska odredba se za uhićenje počinitelja poziva na čl. 107. toč. 2. ZKP-a, a s obzirom da su u toj odredbi navedeni uvjeti prema kojima je policija ovlaštena uhititi osobu za koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo, time upućuje na uobičajene osnove kao što su opasnost od bijega, uništavanja dokaza, ponavljanje djela ili zbog posebno teških okolnosti (čl. 123. st. 1. ZKP).

Uspoređujući ostale odredbe o pretrazi bez naloga unutar čl. 246. ZKP, najšire ovlasti uopće nisu vezane uz hvatanje počinitelja u bijegu niti uz žurno osiguravanje dokaza koje bi on mogao uništiti, nego uz provođenje druge dokazne radnje - očevida. Ta radnja se može proširiti sa mjesta događaja i na pretragu prostorija (ne i doma), u roku od osam sati, bez ostalih uvjeta poput težine kaznenog djela ili obveze nazočnosti dva svjedoka (čl. 246. st. 1. ZKP). U usporedbi sa promatranim uređenjem hitne pretrage koja će najčešće biti potrebna prije ovakvog očevida da bi se tragovi pronašli i osigurali, pokazuje se niža razina usklađenosti.

4.2. Težina kaznenog djela

4.2.1. Propisane granice kazne

Predmetna zakonska odredba propisuje mogućnost provođenja hitne pretrage samo za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora najmanje tri godine. Ovaj dio odredbe je ponekad zanemaren te se u praksi nerijetko tumači da se njome može obuhvatiti bilo koje kazneno djelo za koje se može izreći tri godine zatvora, neovisno o donjoj granici i rasponu propisanom za to kazneno djelo. Prema gramatičkom tumačenju, proizlazi da odredba može obuhvaćati isključivo kaznena djela kojima je to najmanja propisana zatvorska kazna. U odnosu na stajališta teorije o tom uvjetu, nisu pokazivane dvojbe koje bi opravdale ikakvo šire tumačenje (Đurđević, 2014, 99; Gluščić, 2001, 59; Kos, 2014, 209; Pavišić, 2011, 511).

Promatrajući ukratko povijesni razvoj, u zakonodavstvu nakon osamostaljenja je ova odredba bila još strožija. Hitna pretraga doma se mogla provoditi ako je bila propisana kazna zatvora najmanje pet godina (prema čl. 197. st. 4. ZKP/93), što je bio nastavak namjera iz bivšeg uređenja u kojem se radi izrazito represivnog karaktera tijela unutarnjih poslova i političkog utjecaja, nastojalo umanjiti njihove ovlasti (Krapac, 1993, 153). Sadašnja odredba je naslijedila raniji smjer uz manje prilagodbe, ali se čini da bi ipak trebalo uvažavati da se vrsta političkog sustava bitno promijenila i da redarstvene vlasti ne mogu imati ulogu kao u napuštenim modelima.

Ovakav uvjet je rijetkost u postupovnim odredbama o dokaznim radnjama, i susreće se samo iznimno i to kod odredbi koje predstavljaju posebno osjetljive oblike istraživanja koji su znatno teži od pretrage. U postupovnom zakonodavstvu se isti uvjet kaznenog djela od najmanje tri godine traži samo još kod pretrage bankovnog sefa (čl. 260. st. 1. ZKP). U nekim odredbama su te granice i više, ali samo kod posebnih iznimki. U pozitivnom pravu je uvjet kaznenog djela teškog najmanje pet godina propisan kod djelovanja u vezi sa uskratom svjedokovog odgovora na pojedino pitanje (čl. 286. st. 2. toč. 2. ZKP), a kod posebnih dokaznih radnji u popisu kaznenih djela se, između brojnih drugih djela, traži najmanje pet godina propisane kazne ali samo za pojedine glave kaznenog zakonodavstva (čl. 334. toč. 1. ZKP). Ne čini se da je hitna pretraga radnja koju bi po njenim posebnostima trebalo toliko ograničavati ovakvim oblikom uvjeta kao neke iznimno rijetke i teške zahvate u temeljna prava. Pretraga stana ne predstavlja zahvat koji bi po težini bio usporediv sa navedenima i već je stoljećima dio postupovnog prava te je njena provedba tradicionalno raširena kod kaznenih djela svih težina.

4.2.2. Procjena granice kazne u sudskoj praksi

Uvjet da se radnja može provoditi samo za kaznena djela sa propisanom kaznom zatvora najmanje tri godine, u sudskoj praksi se promatra u skladu sa uobičajenim tumačenjima tog izričaja u kaznenom materijalnom pravu. Prema sudskim odlukama, navedeni uvjet je donja granica kazna i ispunjen je za djelo „za koje je propisana kazna zatvora najmanje tri godine, što je u konkretnom slučaju i evidentno da je s obzirom na sumnje o prodaji opojne droge ispunjen navedeni uvjet“ (VSRH, I Kž-578/03).

Procjena težine određenog događaja i njegovo kvalificiranje je ponekad vrlo složeno te ovisi o brojnim okolnostima i činjeničnim pitanjima koja u trenutku postupanja policije nisu poznata. Ako se osobu kasnije optužnicom ne tereti za kazneno djelo takve težine, ta okolnost prema stajalištu sudske prakse ne utječe na zakonitost provedene radnje ako su u vrijeme postupanja policijski službenici, prema dostupnim činjenicama, smatrali da su uvjeti bili ispunjeni. Sudska praksa potvrđuje pravilnost postupanja kada se okrivljenik „optužnicom ne tereti za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora od najmanje tri godine, budući su materija koju je okrivljenik imao u rukama, kao i prethodna saznanja djelatnika policije, opravdavala takav zaključak, neovisno o tome da li će se u tijeku postupka utvrditi da je droga pripadala drugoj osobi koja je također zatečena u tom stanu i koja se tereti upravo za takvo kazneno djelo za koje je predviđena kazna zatvora u trajanju od najmanje tri godine“ (VSRH, I Kž 474/10).

Promatrajući svrhu propisivanja donje granice kazne, kada zakonodavac propisuje sankciju za pojedina djela pritom uvažava svrhu kažnjavanja i ne promatra kriminalističku složenost otkrivanja pojedinih vrsta kaznenih djela. Ako policija ima utemeljene razloge ulaska i postoje konkretne činjenice na kojima temelji takvu potrebu, težina kaznenog djela nije prikladan način odabira je li pretraga potrebna. To nije jamstvo koje bi trebalo osiguravati ispunjavanje uvjeta, nego se njime samo ograničava postupanje kod velikog broja kaznenih djela. Negativne posljedice takve odredbe su zanemarivanje kaznenih djela koja možda imaju manju propisanu donju granicu kazne kao odraz određene politike kažnjavanja, ali prema okolnostima vezanima uz vrstu počinitelja ili moguću povezanost sa otkrivanjem drugih kaznenih djela, može biti vrlo izražena kriminalistička svrha.

Namjera zakonodavca je vjerojatno bila pojačati nadzor nad policijskim radom, ali to se učinkovitije moglo postići proširenjem provjere opravdanosti postupanja kod svih vrsta kaznenih djela, a ne ograničiti postupanje samo na dio kaznenih djela jer se ostavlja dojam da prikupljanje dokaza za nešto lakša kaznena djela nije važno. Ovakvim uvjetom se ne jamči da će kod težih kaznenih djela biti opravdana ili pravilnija postupanja, niti bi trebalo izvoditi zaključke da kod lakših kaznenih djela provedba najčešće nije pravilna. Neka od kaznenih

djela koja po kazni spadaju u doseg navedene odredbe bi vrlo rijetko mogla biti predmet postupanja u policijskoj praksi, dok neka učestala kaznena djela u kojima se može zateći profesionalne počinitelje sklone težem kriminalu, što bi moglo dovoditi do rješavanja težih oblika, također nisu obuhvaćena.

Znanstvena istraživanja pokazuju da ponekad rješavanje može proizlaziti iz radnji za koje se nije unaprijed pretpostavljalo da će dovoditi do velikih otkrivačkih učinaka kao što su rutinske ovlasti policijskih službenika koje nisu bile izravno usmjerene na pronalaženje dokaza. Ponekad od postupanja po običnoj dojavi o prekršaju mogu biti otkriveni dokazi za teško kazneno djelo.

4.2.3. Kaznena djela koja mogu biti obuhvaćena

Prema strogim granicama kazne u promatranoj odredbi, hitna pretraga se ne može provesti radi osnovnih oblika kaznenih djela poput provale, razbojništva, iznude, teške tjelesne ozljede i brojnih sličnih kaznenih djela koja mogu biti predmet svakodnevnog rada policije. Hitna pretraga ne obuhvaća osnovni oblik silovanja niti osobito tešku tjelesnu ozljedu. Propisivanjem ovakve granice kazne nisu obuhvaćena niti neka kaznena djela koja narušavaju tjelesni integritet poput usmrćenja uslijed razdraženosti (čl. 112. KZ).

Većina kaznenih djela protiv privatnosti kod kojih počinitelj ulazi u tuđi stan također nisu obuhvaćena ovom granicom kazne (npr. narušavanje nepovredivosti doma iz čl. 141. KZ). Počinitelj koji napadne policijskog službenika te se potom sakrije u neku prostoriju, ne može biti uhvaćen po ovoj osnovi jer je za kazneno djelo napada na službenu osobu propisana manja kazna (čl. 315. KZ), već bi mogli reagirati po osnovi nužne obrane ako napad još traje. U navedenu granicu kazne ne bi spadala niti kaznena djela kod kojih se žrtva može nalaziti duže vremena u ugroženom stanju i potrebno je uhvatiti počinitelja u drugim prostorijama radi prikupljanja podataka, primjerice kvalificirani oblik otmice iz čl. 137. st. 2. KZ uz prijetnju usmrćenja ili na okrutan način, odnosno kazneno djelo ropstva iz čl. 105. KZ.

Odredba obuhvaća oblike neke ubojstva (čl. 110. i 111. KZ), ali ne obuhvaća privilegirane oblike poput usmrćenja (čl. 112. KZ) koje je teško u trenutku poduzimanja razlikovati po kvalifikaciji. Predmetna odredba ne obuhvaća teška djela protiv spolne slobode iz čl. 154. st. 2. i 3. KZ počinjenim na okrutan način, uz uporabu oružja ili slične kvalifikatorne okolnosti. Pretragu bez naloga je po promatranoj odredbi moguće obavljati za teže oblike neovlaštene proizvodnje i prometa drogama (čl. 190. st. 3. i dr. KZ) poput preprodaje ispred obrazovnih ustanova, organiziranja mreže suradnika, ili ako su nastale teže posljedice, odnosno za pojedine oblike zlouporaba droge koje su dovele do težih posljedica (čl. 191. st. 3. KZ). Za imovinska djela je hitna pretraga provediva ako se radi o uporabi oružja odnosno pojedinim težim posljedicama razbojništva (čl. 230. st. 2. i 3. KZ), kvalificiranih oblika razbojničke krađe (čl. 231. st. 2. i 3. KZ)

ili iznude (čl. 243. st. 4. i 5. KZ).

Ako su kaznena djela počinjena u zločinačkom udruženju (čl. 329. st. 1. toč. 3. KZ) povisuje se granica kazne tako da za kaznena djela sa propisanom gornjom granicom osam godina, može biti izrečeno najmanje tri godine. Time može biti obuhvaćena većina općeg kriminala poput provala, razbojništava i sličnih kaznenih djela. Hitna pretraga je moguća za kaznena djela podvođenja djeteta (čl. 162. st. 3. KZ), iskorištavanja djece za pornografiju (čl. 163. st. 3. KZ), za pojedine oblike oduzimanje djeteta (čl. 174. st. 5. KZ). Obuhvaćeni su i kvalificirani oblici protiv zdravlja ljudi (čl. 192. st. 3. KZ), potom teški oblici kaznenih djela protiv okoliša (čl. 214. st. 2. KZ), teška djela protiv opće sigurnosti (čl. 222. st. 2. KZ) i ugrožavanje pojedinih vrsta prometa (čl. 225. st. 4. KZ), iako su to iznimno rijetka kaznena djela. Obuhvaćena su i neka kaznena djela protiv oružanih snaga (npr. čl. 372. KZ prijelaz neprijatelju), neka djela protiv države, protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva (čl. 90. st. 1. zločin protiv čovječnosti, terorizam iz čl. 97. st. 3. KZ).

4.2.4. Slične odredbe u policijskom zakonodavstvu

Ovakav izričaj o najmanjoj kazni kao uvjetu za određene radnje je vrlo zahtjevan i nije često u uporabi u zakonskim odredbama kojima su propisane dokazne radnje, osim iznimno kada se radi o znatno težim zahvatima u temeljna prava. Međutim, u policijskim propisima se službenici također susreću sa ovakvim zakonskim izričajima te predmet ovog istraživanja povlači neka općenita pitanja i za ta područja. U policijskom zakonodavstvu je znatno teži uvjet propisan za uporabu vatrenog oružja (čl. 91. st. 1. toč. 3. ZPPO), odnosno ta ovlast je primjenjiva samo kod kaznenih djela za koje je propisana kazna najmanje deset godina. Kod te odredbe je granica kazne postavljena uvažavajući iznimnu težinu navedene policijske ovlasti kako bi se radnja usmjerila samo na najteže slučajeve kaznenih djela.

Međutim, po još većoj donjoj granici kazne se ističe čl. 32. st. 3. ZPPO u kojem je propisan najstrožiji uvjet za neku radnju istraživanja kaznenog djela uopće, neovisno uspoređuju li se odredbe kaznenog postupovnog prava ili drugi propisi. Ta odredba propisuje da je moguće produžiti prikrivene mjere pratnje za dodatna 24 sata radi provjere istovjetnosti osobe, ali samo za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora najmanje dvanaest (12) godina. Za ovu odredbu je nejasno na koja se uopće kaznena djela odnosi jer u aktualnom kaznenom zakonodavstvu ne postoje primjeri kaznenih djela za koje je propisana takva donja granica kazne.

Najviša razina donje granice kazne je deset godina. Kod najtežih kaznenih djela je propisana kazna koja počinje od deset godina zatvora (npr. teško ubojstvo iz čl. 111. KZ, teško silovanje djeteta iz čl. 166. st. 3. KZ itd.). Za takva djela je najčešće alternativno propisana još i kazna dugotrajnog zatvora, ali nije kao

samostalna kazna koja bi onda imala najnižu razinu težu od dvanaest godina. Slična granica kazne od najmanje dvanaest godina je bila propisana u jednoj starijoj napuštenoj odredbi, u čl. 102. st. 1. toč. 4. ZKP/97, gdje je to bio uvjet za određivanje pritvora zbog posebno teških okolnosti kaznenog djela. U aktualnom policijskom zakonodavstvu je taj uvjet predviđen kod drugačije odredbe koja ne uređuje neku posebnu tešku mjeru, jer kratkotrajni nadzor s ciljem provjere istovjetnosti ne ostvaruje naročito veliki zahvat u temeljna prava građana. O razlogu usmjerenosti na toliko teška kaznena djela nije opsežnije raspravljano u teoriji, niti je prikazano područje na koje se mogu primjenjivati. Prema postojećem uređenju, jednostavnije bi bilo započeti sa posebnim dokaznim radnjama (čl. 332. st. 2. ZKP) nego ispuniti uvjete za ovakvu policijsku ovlast.

4.2.5. Poredbeno pravo

Kod razvijenih pravnih sustava nije uopće uočeno povezivanje hitne pretrage isključivo uz kaznena djela slične težine. Njemačko, englesko ni francusko pravo ne propisuju takav uvjet, kao niti utjecajno američko uređenje iz kojeg je naš sustav preuzeo strogi model nezakonitih dokaza koji se primjenjuje na hitne pretrage. Američki sustav ima nekoliko osnova za pretraživanje bez naloga, od kojih se dio odnosi na iznimne okolnosti vezane uz zaštitu osoba, uhićenje ili očuvanje dokaza (*exigency exceptions*) (Slobogin, 1991, 23). U slučaju hvatanja zatečenog počinitelja (*hot pursuit*) nije određena granica težine kaznenog djela da bi se moglo ući u prostorije i provesti pretragu, već je potrebno ispunjavati uvjet izbjegavanja uništavanja dokaza i zaštite života ili druge teže ozljede.

Utemeljenje ovakve osnove potječe iz odluke u predmetu *Warden v. Hayden*, 387 U.S. 294 (1967) o razbojniku koji je viđen kako bježi u kuću. Prema takvim osnovama, hitna pretraga je primjerice moguća kod provale koja je u tijeku ili sličnih kaznenih djela koja u našem pravnom sustavu zbog propisane kazne nisu obuhvaćena hitnom pretragom (*People v. Haflich* (1986) 180 Cal. App.3d 759), ali bi u slučaju propusta bila obuhvaćena američkim modelom izdvajanja nezakonitih dokaza. Pretraga je moguća i kada počinitelj nije zatečen u kaznenom djelu nego iz nekih indicija proizlazi da je bio uključen u počinjenje (*fresh pursuit*). Procjena da postoje iznimne okolnosti se donose na temelju činjenica, uz uvažavanje iskustva i obrazovanja, potrebna je procjena opasnosti, vjerodostojnosti dokaza, procjena mogućnosti nabavljanja naloga, te jesu li službenici odgovorno postupali.

Slično je i u drugim sustavima. U engleskom pravu, redarstvo može bez naloga ući u prostorije ako je potrebno za sprječavanje ili prestanak narušavanja mira, radi zaštite života ili tijela, radi sprječavanja teške štete za imovinu, te ako postoje razborite osnove za sumnju o pronalasku dokaza o kaznenom djelu (Zander, 2007). Prema statističkim pokazateljima je 43% pretraga provedeno bez naloga, 13% uz pristanak osobe, a oko 35% temeljem sudbenog naloga,

što ukazuje da se najveći dio pretraga provodi bez naloga (Zander, 1985, 16). U slučaju povreda pravila o hitnoj pretrazi, prikupljeni dokazi se ne izdvajaju kao niti u većini europskih sustava koji materijalne dokaze procjenjuju po vjerodostojnosti, na koju ne utječe način provođenja pretrage (Karas, 2012).

U njemačkom sustavu (Meyer-Goßner, Schmitt, 2015) hitna pretraga također uopće nema uvjet težine kaznenog djela, već ju može odrediti istražitelj prema § 105 st. 1. StPO ukoliko postoji opasnost od odgode (*Gefahr im Verzug*). Slično je i u austrijskom uređenju, odnosno u slučaju opasnosti od odgode, redarstvo će moći postupati i bez naloga, te će se nakon provedbe ocjenjivati zakonitost pretrage naknadnim sudskim odobravanjem, prema § 122 StPO (Seiler, 2005, 112). U te dvije države se također ne primjenjuje obvezno izdvajanje materijalnih dokaza. Stanje u poredbenom pravu pokazuje da uređenje hitne pretrage u većoj mjeri uvažava kriminalističke ciljeve i omogućuje znatno šire mogućnosti nego naše zakonodavstvo, uz bitno drugačije posljedice. U većini država hitna pretraga nije ograničena težinom djela jer se i lakša kaznena djela moraju istraživati i otkrivati, a pravilnost postupanja policije se postiže naknadnom provjerom njihovog postupanja i utvrđivanjem namjere službenika. Pritom je značajna okolnost da većina europskih sustava ne koristi nezakonitost dokaza kao sankciju za moguće povrede u radnji pretrage (Zander, 2007).

4.3. Tumačenje pojmova prostorija

4.3.1. Pojam doma i drugih prostorija

Vrste prostorija na koje se odnosi ova odredba je nekoliko puta mijenjan u našem zakonodavstvu, a može imati utjecaja na tumačenje čl. 246. ZKP. Ustavno uređenje u čl. 34. govori o radnji pretrage doma, a jednako je do 2002. godine bilo i u ZKP-u gdje se radnja zvala pretraga doma. Te godine je izmjenama bila preimenovana u pretragu stana, a važeći ZKP je vratio prethodni naziv te je sada naziv radnje opet pretraga doma i drugih prostora (čl. 240. st. 2. i čl. 252. ZKP). Razlikovanje pojmova doma, stana, prostorija i prostora nije ključno za tumačenje granica ove odredbe jer se uz dodatak izričaja „drugih prostora“ (čl. 240. st. 2. ZKP) njima ionako obuhvaćaju sve vrste zatvorenih prostorija namijenjenih osobama, ali je bitna kod pojedinih odredbi koje se odnose samo na prostorije ali ne i na dom (Gluščić, 2001, 44).

Pojam doma nije izričito određen u hrvatskom zakonodavstvu (cirkularna definicija u čl. 252. st. 1. ZKP) već se prihvaća u smislu prostorija povezanih sa stanovanjem i privatošću osoba. Krapac opisuje pojam doma u smislu izgrađene i zatvorene prostorije u kojoj osoba obitava (Krapac, 2014, 317). Čl. 8. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava propisuje da svatko ima pravo na zaštitu svog doma, a taj pojam se shvaća ovisno o postojanju dostatnih i trajnih veza sa fizički određenim prostorom gdje se razvija privatni i obiteljski život, pri čemu

nije bitno je li u vlasništvu osobe (Buckley pr. Ujedinjenog Kraljevstva, 1996). Ostale prostorije u kojima postoji zaštita privatnosti i koje radi toga moraju biti zaštićene pravilima o pretrazi ne moraju biti isključivo namijenjene obitavanju, tako da mogu uključivati poslovni ured koji je povezan sa privatnim životom, podrum, garaže, radionice, prodavaonice, duže boravke u vikend kućama, hotelima i slično (Niemietz pr. Njemačke, 1993). U pojam prostorija ne ulaze stvari osobe koja živi kao beskućnik na autobusnom kolodvoru (VSRH, II-4 Kr 223/09), spava u provizornom šatoru kod kamenoloma (VSRH, I Kž-490/06) ili spava u starom vozilu nakon što mu je srušena kuća (VSRH, I Kr 317/03).

4.3.2. Pretraga u prostorijama oštećenika

Navedena zakonska odredba se odnosi na pretragu prostorija, a određene dvojbe u tumačenju su se kod anketiranih službenika javljale u odnosu na promjenu svojstva zatvorenosti tih prostorija uslijed ulaska počinitelja. Dvojba se javlja zbog počiniteljevog nasilnog ulaska u tuđi stan jer ako su prostorije jednom otvorene kao posljedica njegovog djelovanja, neki smatraju da time ujedno postaju dostupne i policiji koja bi mogla ući. U takvim situacijama nije jasno znači li da policija ulaskom u te prostorije ostvaruje radnju znatno slabijeg intenziteta jer nije započela radnju pretrage kao kada bi samostalno krenuli otvarati razne prostorije. Pritom se može raspravljati započinje li policija ulaskom u takve prostorije radnju hitne pretrage i je li onda potrebno primjenjivati promatranu granicu kazne, ili se promatrajući vrstu zahvata ne radi o pretrazi pa granica kazne nije bitna. Stanje je jednostavnije ako su zbog počiniteljevog načina ulaska bitno promijenjena obilježja zatvorenosti prostorija (Karas, 2013), ali je u ostalim slučajevima sporna procjena intenziteta radnje koju provodi policija, osobito ako bi se počinitelj unutra zatvorio.

Dvojbe se javljaju i zbog uspoređivanja sa uobičajenim situacijama kada policija postupa primjerice kod ulaska u stan oštećenika koji je prijavio provala. Policija ne ulazi u oštećenikov stan provoditi pretragu uz suglasnost stanara (ne provodi se pretraga radi istraživanja oštećenika) već se unutra obavlja očevid radi istraživanja provalnika. Prema sudskoj praksi, moguće je stupnjevati različite oblike zahvata po njihovoj jakosti. Ne predstavlja svaka radnja traženja dokaza u stanu ujedno i pretragu. Primjerice sudska praksa utvrđuje „da je u pitanju bio očevid, a ne pretraga stana, vidljivo je ne samo iz naziva zapisnika nego i iz njegovog sadržaja u kojem se navode obavljene radnje, a koje ukazuju na površinsko opažanje osjetilima te, opis zatečenog stanja i nađenih tragova, bez otvaranja i pretrage sadržaja ormara, ormarića, ladica, i drugih zatvorenih prostora“ (VSRH, I Kž 1163/04). Polazeći od istog gledišta, sud u drugom slučaju utvrđuje da „iz sadržaja navedenog zapisnika razvidno je da nisu poduzimane radnje koje bi predstavljale pretragu stana već radnje kojima su redarstvene vlasti vlastitim osjetilima utvrđivali činjenice u postupku“ (VSRH, I Kž 722/09).

Osim navedenih blažih oblika prikupljanja dokaza, postoji i samo mogućnost ulaska i pregleda u slučaju otvorenih prostorija, bez detaljnijeg istraživanja unutrašnjosti. Na takav primjer se odnosi odluka o ulasku bez pretraživanja, odnosno „sve da su policajci i ušli u garažu kroz otvorena vrata, ne bi se radilo o nezakonitoj pribavi dokaza jer oni sporne zgrade nisu uopće obavili pretragu garaže“ (VSRH, I KŽ 12/2011). U tom slučaju su samo ušli u garažu i nisu otvarali ostale predmete.

Iz takve prakse u sličnim slučajevima, neki izvode tumačenje da ako je počinitelj zatečen u tuđem stanu, nije potrebno primjenjivati odredbe o pretrazi jer one nisu namijenjene zaštititi njegovih prava u takvim situacijama, a niti po jakosti zahvata u tuđa prava nije ostvaren intenzivan zahvat kakav predstavlja pretragu. Počinitelj koji je kratkotrajno ušao u tuđi stan radi počinjenja kaznenog djela ili radi bijega, ne može unutra steći prava na nepovredivost doma kakva ima stanar, te ih onda niti policija ulaskom u taj stan ne bi mogla povrijediti. Smisao ovakvih tvrdnji je osim u promatranju intenziteta radnje, u teleološkom tumačenju prema kojem ovakva radnja nema svrhu zaštite u takvim situacijama.

U odnosu na intenzitet radnje, slično je stanje kada netko od susjeda dojavu policiji provalu povodom uočavanja tragova oštećenja na susjedovim vratima, i tada policija također načelno provjerava stanje u stanu kako bi površno vidjeli o čemu se radi i potom osiguravaju stan do dolaska stanara. Ulazak u stan je izvediv radi osiguranja mjesta događaja, odnosno „moguće je osiguranje i pregled mjesta događaja kada policijski službenik sazna za izvršenje pa i prekršaja pa može svojim izravnim opažanjem utvrditi ili razjasniti činjenice, što konkretno ovdje nije slučaj, jer ... su policajci gledali u ‘pitare’, otvarali knjige, gledali u vaze, otvarali kutije i ormariće i čeprkali po slatkišima“ (VSRH, Kžm 65/08-3). U okviru osiguranja mjesta događaja je moguće provesti pregled prostorija.

U usporedbi sa ovlastima tijekom hvatanja počinitelja, ovlasti su znatno šire ako se nije započelo sa hvatanjem počinitelja nego sa očevitom na mjestu događaja jer u tom slučaju se pretraga drugih prostorija (ne i doma) može obaviti bez naloga i neovisno o težini kaznenog djela već je dovoljno istraživanje kaznenog djela za koje se progona po službenoj dužnosti (čl. 246. st. 1. ZKP). Za usporedbu sa poredbenim pravom, američka policija može ući u tuđi dom npr. temeljem dojave susjede koja je čula razbijanje stakla u drugom stanu a vlasnica nije bila kod kuće (People v. Bradley (1982) 132 Cal.App.3d 737).

4.3.3. Suglasnost stanara za ulazak policije

Ako je počinitelj pobjegao u tuđi stan čiji stanar zove u pomoć ili koji je izričito dao suglasnost za ulazak policije, može se primjeniti drugačija osnova za pretraživanje bez naloga kod koje je nebitno na koliko teško kazneno djelo ili kakav događaj se odnosi (čl. 34. Ustava, čl. 74. st. 1. ZPPO). Poteškoće sa ovom osnovom su se javljale u slučajevima kada stanara nema kod kuće iako se

pretpostavlja da bi zbog ugrožavanja imovine ili privatnosti svakako policiji dao suglasnost kada bi mu bilo poznato da je počinitelj unutra. Međutim, suglasnost mora biti jasno izražena i prema propisima kao niti prema sudskim tumačenjima nije poznato da bi bilo moguće nagađati o suglasnosti nenazočnog stanara o ulasku policije i hvatanju počinitelja. Točno je da većina građana ne bi smatrala prihvatljivim da im se počinitelj nalazi u stanu a da policija pritom mora čekati ispred vrata, ali prema promatranoj zakonskoj odredbi ulazak policije nije izvediv. Prosječni građani ne bi imali ništa protiv da u takvom slučaju policija uđe za provalnikom i uhiti ga, ali ta okolnost nema utjecaja jer procjena prosječnog očekivanja ne predstavlja osnovu za postupanje niti se na njega može pozivati kao pravnu osnovu. Neopravdano je temeljem očekivanja građana samovoljno proširivati zakonske ovlasti, već bi jednostavnije bilo proširenje promatrane osnove za hitno pretraživanje iz čl. 246. st. 2. ZKP na sva kaznena djela za koja se progoni po službenoj dužnosti.

Kada bi policija ušla u oštećenikov stan u kojem je provala u tijeku i tamo pronašla dokaze protiv počinitelja, a sud kasnije utvrdi da su dokazi nezakoniti jer se radilo o provali koja nije obuhvaćena u čl. 246. st. 2. ZKP te da se kod hitnog postupanja niti ne mogu tražiti dokazi u stanu druge osobe osim počinitelja (st. 3. istog članka), neobično je da se takva sankcija nezakonitosti dokaza primjenjuje za zaštitu prava građana jer oštećenikova prava je upravo povrijedio počinitelj. Oštećenik ne bi mogao niti naknadno izraziti pristanak ili tvrditi da je radnja bila provedena radi zaštite njegovih prava kao oblik uključivanja u postupak odlučivanja o zakonitosti dokaza.

S obzirom da kaznena djela poput provale (čl. 229. st. 1. toč. 1. KZ), nemaju propisanu kaznu potrebne težine da bi policija mogla ući radi uhićenja, slijedom toga se po ovoj odredbi ne može ući u tuđi dom u kojem stanar nije nazočan neovisno što se unutra nalaze npr. provalnik, razbojnik, silovatelj, otmičar i iznuđivač i što bi se moglo očekivati da bi prosječni razumni stanar svakako tražio ulazak policije da mu je to poznato. Bijeg počinitelja u tuđi stan radi skrivanja ili s ciljem uništavanja nekih dokaza, npr. ispiranjem ruku ili drugih predmeta, otapanjem pojedinih praškastih tvari i slično, ne podrazumijeva postojanje ozbiljne opasnosti ili narušavanje imovine velike vrijednosti, a policiji bi bilo i teško nagađati ugrožava li počinitelj unutra imovinu ili obavlja neke druge djelatnosti ta bi mogli koristiti drugu zakonsku osnovu.

Tumačenje ne olakšavaju okolnosti da su zaštita prava i imovine navedeni među policijskim poslovima (čl. 3. st. 1. toč. 1. i 2. ZPPO), te da je provala kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti (neovisno o izraženom stajalištu oštećenika), jer su to okolnosti koje samo načelno određuju postupanje i da bi ih ispunjavali su potrebne druge odgovarajuće odredbe o pretrazi. Od općenitih instituta kaznenog prava bi se mogla primijeniti krajnja nužda (čl. 22. KZ) prema kojoj ulazak policajaca u tuđi dom ne bi bio protupravan jer se nastojala spriječiti šteta, ili nužna obrana (nužna pomoć) iz čl. 21. KZ ako je bilo potrebno pomoći

nekoj osobi. Međutim, veliki je nedostatak što te obje osnove predstavljaju iznimke kojima se uklanja protupravnost sa pojedinačnog policijskog službenika koji je ostvario radnju nekog kaznenog djela npr. narušavanja nepovredivosti doma (čl. 141. st. 2. KZ) ili nezakonite pretrage (čl. 298. KZ), a ne predstavljaju redovne ovlasti za postupanje policije.

Ako okolnosti događaja ukazuju da stanar ne može izreći poziv u pomoć zbog utjecaja počinitelja, ulazak u stan je opravdan. Domaći primjer je žrtva u koju je počinitelj usmjerio vatreno oružje, što je kroz prozor uočio jedan od prolaznika i javio policiji. Ako žrtva ne može samostalno izraziti poziv u pomoć, poput vezane otete osobe, potreba pomaganja od strane policije se može podrazumijevati. Daljnja poteškoća je što neovisno po kojoj su osnovi iz čl. 246. st. 2. ZKP policajci ušli u tuđi stan, naredna odredba st. 3. omogućuje traženje dokaza samo u stanu počinitelja, što znači da u stanu oštećenika takva radnja nije moguća neovisno što je počinitelj tamo počinio kazneno djelo. Samo u počiniteljevom stanu policija može tražiti dokaze po predmetnoj odredbi i to samo ako su pritom osigurali nazočne svjedoke, što je primjer vezane ocjene dokaza.

4.4. Subjekti prema kojima je usmjerena pretraga

4.4.1. Osumnjičenik

Za tumačenje odredbe je značajan status osobe radi čijeg hvatanja se ulazi u stan, jer neke odredbe govore o počinitelju, a neke odredbe o osobi protiv koje postoje osnove sumnje. Kod radnje pretrage nije propisana razina sumnje u odnosu na pronalaženje osumnjičenika u određenom prostoru, već je dana načelna oznaka vjerojatnosti da se neka osoba nalazi u određenom prostoru (čl. 240. st. 2. ZKP) čime se može obuhvaćati više razina sumnje. Čl. 246. st. 2. toč. 2. ZKP također ne određuje koliko sumnjiva mora biti osoba, već načelno govori o počinitelju. U tumačenju može poslužiti upućivanje na odredbu o uhićenju, koja traži razinu osnove sumnje. Iz te odredbe proizlazi da ne mora biti dokazana viša razina osnovane sumnje, već je dovoljna i razina osnove sumnje prema osobi. U sudskoj praksi se razlika između te dvije razine najčešće prikazuje po razini dokazanosti i razini vjerojatnosti jer osnova sumnje predstavlja najnižu razinu utemeljenu na nekim činjenicama, a osnovana sumnja mora biti dokazana i predstavlja natpolovičnu vjerojatnost da je osoba počinitelj (Karas, 2011).

Sumnja mora zadovoljavati uobičajena mjerila prethodnosti, konkretnosti, artikulabilnosti i specifičnosti, koja su u našu teoriju preuzeta iz američkog prava. U nekim slučajevima sudska praksa navodi ne samo razinu kakva se traži u radnji pretrage i radnji uhićenja, već traži razinu izvansvake sumnje što je vrlo visoka razina kakva najčešće nije ostvariva u ranim stadijima postupka (VSRH, I Kž-597/00).¹

¹ „Zakonodavac, kada je predvidio ovu mogućnost, imao je u vidu uhićenje ili hvatanje osobe za koju redarstvene vlasti imaju nedvojbeno saznanja o njegovom počinjenju ovakvog kaznenog

Takva razina se postiže na kraju kaznenog postupka. S obzirom da je navedena odluka ipak usmjerena na pitanje postojanje činjenica za utemeljenje sumnje, čini se da je smisao ove odluke bio u propitivanju postojanja prethodne sumnje što je uobičajen uvjet jer se ovakve radnje ne mogu poduzimati da bi se tek njima pronašli dokazi.

U našoj teoriji ni praksi nije detaljnije raspravljano mora li procjena sumnje biti utemeljena na opažanju ili se može osnivati i na indicijalnim dokazima. Za usporedbu može poslužiti američki sustav gdje policija može provesti hitnu pretragu i kada postoje samo indiciji poput pronalaska osobne isprave na mjestu događaja, ili pronalaska vozila osumnjičenika blizu mjesta događaja (*People v. Williams* (1989) 48 Cal.3d 1112), neovisno što te osobe uopće nisu viđene u samom počinjenju kaznenog djela. Prema ovoj okolnosti je li sumnja utemeljena na izravnim ili indicijalnim dokazima u američkom sustavu se razlikuje tzv. vruća potjera (*hot pursuit*) od svježe potjere (*fresh pursuit*). U američkom sustavu je pretraga stana bila zakonita kada su policajci u hodniku zgrade čuli metež u stanu i zvukove koji su ukazivali da se unutra možda uništavaju dokazi (*People v. Seaton* (2001) 26 Cal.4th 598), što primjerice u našem uređenju ne bi bilo osnovano.

4.4.2. Neosumnjičene osobe

Prethodno je bilo navedeno da protiv ciljane osobe moraju postojati barem osnove sumnje, što znači da se ova radnja ne može poduzeti prema osobi koja nije osumnjičena za promatrano kazneno djelo, neovisno što i takva osoba može imati ciljeve uništavanja dokaza ili prikrivanja počinitelja. Ako bi netko od bliskih osoba uočivši da se počinitelj nalazi u poteškoćama, na brzinu pokušao prikriti neke dokaze u svojem stanu, ovakva zakonska osnova o pretrazi njihovih prostorija se ne može primjenjivati jer je usmjerena isključivo na osumnjičenika kojeg se uhićuje. Hitna pretraga iz čl. 246. st. 2. toč. 2. ZKP se u tom smislu ne može primijeniti radi hvatanja drugih osoba koje imaju dokaze, kao niti očuvanje dokaza u slučajevima kada se ne hvata počinitelj. Primjerice, poznanik kojem je počinitelj ugledavši policiju dao u ruke sredstvo počinjenja i naredio mu neka ga sakrije ili koji je sam poduzeo takvu radnju bez prethodnog dogovora, ne čini kažnjivu radnju radi koje bi se prema promatranoj odredbi mogla provoditi hitna pretraga, iako njegovo prikrivačko djelovanje može biti jednako štetno kao i počiniteljevo. Kod nekih dokaznih radnji je propisano postupanje u slučaju

djela. Postupak kakav su u konkretnom slučaju poduzeli djelatnici redarstvenih vlasti, tek je pretragom trebao dovesti do zaključka da bi osoba koja se uhićuje bila počinitelj takvog kaznenog djela. Naime, prije same pretrage nije postojao niti jedan dokaz koji bi potkrepljivao mogući zaključak da je optuženi V., kako to zakon traži 'počinitelj kaznenog djela za koje se može izreći kazna zatvora od najmanje tri godine'. ... Kako su i ostali dokazi koji su prikupljeni takvom pretragom rezultat inicijalnog nezakonitog postupanja djelatnika redarstvenih vlasti, prvostupanjski sud je ispravno, prema doktrini plodova otrovne voćke, iz spisa predmeta izdvojio i te dokaze', VSRH, I Kž-597/00

ovakvog uključivanja drugih osoba koje nisu sudionici (npr. čl. 332. st. 7. ZKP).

Pomagači ili supočinitelji su osobe koje surađuju na temelju prethodnog dogovora, ali ako osoba bez prethodnog dogovora prema naknadnoj vlastitoj odluci nastoji pomoći njegovim prikrivačkim namjerama, time čini kazneno djelo poput sprečavanja dokazivanja (čl. 306. st. 2. KZ). Za takvo kazneno djelo nije propisana dovoljna kazna radi koje bi se moglo postupati prema ovoj odredbi. Ako se radilo o prethodnom dogovoru za prikrivanje dokaza, radnje pomaganje kao samostalna djela uglavnom nisu u skupini onih za koja je propisana kazna zatvora najmanje tri godine, a ako se promatraju granice kazne kao da je pomagač u istim granicama kao i počinitelj (čl. 38. KZ), to također može imati utjecaja samo kod nekih kaznenih djela. Za usporedbu može poslužiti američko uređenje gdje policijski službenik može ući i pretražiti stan kod takvih slučajeva (People v. Maier (1991) 226 Cal.App.3d 1670).

4.4.3. Traženje dokaza kao cilj pretrage

Osnove za provođenje hitne pretrage se ne odnose u glavnini na traženje dokaza, već su ustvari prvotno usmjerene na uhićenje počinitelja. Iz našeg uređenja proizlazi da je cilj uhićenje počinitelja, a ovlasti pronalaženja dokaza su sekundarne i ne mogu biti samostalni cilj provođenja. To je vidljivo iz čl. 246. st. 3. ZKP u kojem zakonodavac ograničava pretragu radi pronalaženja dokaza isključivo na slučajeve nadovezivanja na prethodno započetu pretragu radi hvatanja počinitelja. Prema takvom uređenju, policiji nije omogućeno provođenje pretrage isključivo radi dokaznih razloga, odnosno radi traženja i osiguranja dokaza kao samostalnog oblika provedbe. U poredbenom pravu većina država ne zanemaruje ove osnove, odnosno uvažava potrebe traženja dokaza jednako kao i druge ciljeve. Tako primjerice američki sustav (LaFave, 2012, 510) omogućuje pretraživanje bez naloga sa isključivim ciljem traženja dokaza (*warrantless entry and search for evidence*), a također i njemačko uređenje (Burghard, Hamacher, 1988, 24) uz pretragu radi hvatanja obuhvaća i pretragu radi traženja dokaza (*Ermittlungsdurchsuchung*).

Prema ovakvom uređenju, pretraga iz čl. 246. st. 2. ZKP ima dominantnu ulogu u osiguravanju nazočnosti počinitelja, a tek sporedno se može dopunjavati pretragom radi traženja dokaza. S obzirom da ne postoji mogućnost ulaska samo radi očuvanja dokaza, ako je počinitelj izašao iz stana ali je unutra pokrenuo djelovanje uništavanja dokaza, poput pranja krvave odjeće, brisanja sadržaja računala, otapanja materijala ili paljenja nekih dokaza, odnosno ako na uništavanju dokaza radi neka druga osoba u stanu, policiji na raspolaganju ne stoje mogućnosti hitnog ulaska u te prostorije i provođenje pretrage bez naloga radi dokaznih ciljeva, već eventualno primjena krajnje nužde.

Ovakvim uređenjem nisu u potpunosti ispunjeni ciljevi koje bi pretraga trebala imati, jer je njena dominantna svrha u ulozi dokazne radnje, a tek sporedno kao načina osiguravanja nazočnosti počinitelja (Slobogin, 2012).

Dodatna posebnost je da se ova nadovezujuća dokazna pretraga može poduzeti samo u prostorijama počinitelja. U odnosu na takvo stanje bi vjerojatno trebalo zatražiti oduzimanje predmeta od tih osoba, ali ukoliko ih ne izruče, policija nema mogućnosti sama pretražiti stan. Ograničeni doseg takve odredbe je vidljiv kada počinitelj tijekom bijega zatraži neku osobu neka sakrije ili uništi dokaz u svojim prostorijama. Takva osoba djeluje nije počinitelj primarnog djela i ne obuhvaća ga ista kazna, te su upitne mogućnosti provođenja ovakve pretrage.

4.5. Prijeka potreba hitne pretrage

4.5.1. Procjena prijekne potrebe

Odredba omogućuje pretragu samo ako je ispunjen uvjet prijekne potrebe za postupanjem. Pojam prijekne potrebe nije široko korišten u postupovnom zakonodavstvu te niti ne postoje opsežnija tumačenja. Ako je ispunjen uvjet vrste kaznenog djela za koje se sumnjiči počinitelj, ali za pribavljanje naloga postoji dovoljno vremena ili je moguće ispunjavanje uvjeta za neku drugu osnova za pretraživanje, neće biti ispunjen ovaj općeniti uvjet koji opravdava njenu hitnost. Takvo bi stanje bilo ako doista postoji potreba za pretragom ali ne postoje podaci koji bi pokazivali da je hitna, odnosno da ju je trenutno potrebno obavljati. Prijeka potreba bi značila da bi u slučaju propuštanja radnje nastale nepopravljive štetne posljedice za dokaze.

Ponekad će se osumnjičeni žaliti da je njihova djelatnost bila otprije poznata i da je policija imala mogućnost pribavljanja naloga te da se ne radi o prijeknoj potrebi. Profesionalni počinitelji koji se bave određenom vrstom kaznenih djela nemaju uvijek kod sebe sporne materijale, tako da trenutak u kojem policajci prikupe konkretne dokaze može biti ključan za potrebu trenutnog postupanja. Tako nije opravdan prigovor osumnjičenika da su „redarstvene vlasti već mjesec dana prije imali saznanja da se u odnosnom stanu drži i preprodaje droga, pa su imali vremena od suda pribaviti nalog“ (VSRH, I Kž-5/00), jer je potrebno uvažavati sve okolnosti slučaja i mogućnost dolaska do dokaza.

Procjena hitnosti ovisi o okolnostima slučaja, primjerice u situaciji kada su u stanu bili službenici policije koji su mogli osiguravati mjesto događaja, procijenjeno jedani je bilo potrebe za hitnom pretragom već se moglo postupati na uobičajen način.²

² „okolnosti pod kojima su djelatnici policije ušli u stan optuženika, te ponašanje samog optuženika i osoba prisutnih u stanu, ne upućuju na zaključak da je kritičnog događaja bilo prijeko potrebno obaviti pretragu stana optuženika bez naloga. Naime, redarstvenici odjela kriminalističke policije dolaze u stan optuženika po pozivu djelatnika temeljne policije i u trenutku kada ulaze u stan, u stanu se nalazi optuženik, njegovi prijatelji, svjedoci, te djelatnici temeljne policije. U toj procesnoj situaciji, kada ne prijete niti opasnost od uništenja dokaza, niti bilo kakova druga opasnost, kako to nesporno proizlazi iz obrane optuženika i iskaza svih svjedoka, pa i

U ovakvom slučaju će sud izdvojiti sve pronađene dokaze kao nezakonite iako bi sud zasigurno izdao nalog jer su postojale činjenice koje opravdavaju pretragu, odnosno u materijalnom smislu pretraga je mogla biti opravdana ali je nedostajalno ispunjavanje formalnih uvjeta.

4.5.2. Prijeka potreba nakon uhićenja počinitelja

Zakonska osnova dopušta postupanje i kada su prikupljeni podaci da je mjesto događaja u stanu, odnosno da se unutra događa kazneno djelo za koje je potrebno uhititi počinitelja. Ovakvi slučajevi su najčešće otkriveni temeljem prethodnog proaktivnog rada policije, a detaljniji podaci se ponekad postižu hvatanjem nekog od sudionika nakon izlaska iz stana. Ponekad potreba pretraživanja može biti utemeljena na vlastitom zapažanju, primjerice kada policijski službenik dođe do stana radi drugih razloga i pritom zapazi činjenice koje ukazuju na počinjenje kaznenog djela.³

Jedna od okolnosti koja izaziva prilične dvojbe u tumačenju je odnos prema boravku uhićenika u navedenom prostoru. Pitanje se javlja kada netko od počinitelja izađe iz stana i zatečen je sa predmetima kaznenog djela ali preostaje procjena nalazi li se unutra još netko koga je potrebno uhititi. Pritom se teško oslanjati na izjave osumnjičenika jer je velika mogućnost da će negirati boravak drugih osoba u stanu koje nastoji zaštititi od progona. Sudska praksa za ovakve slučajeve nudi različite odgovore ovisno o procjeni okolnosti svih slučajeva.

U jednom od slučajeva je nakon tajnog promatranja stana osumnjičenika, uhićena osoba koja je izlazila iz stana i kod nje je pronađena manja količina droge, a potom je provedena hitna pretraga stana iz kojeg je on izašao neovisno što nije je pokušao bježati u stan, ali su prikupljeni podaci ukazivali da se unutra nastavlja kazneno djelo. Kod takvog stanja se može opravdavati da postoji potreba hvatanja drugih sudionika koji se još nalaze u stanu jer ako drugi počinitelji doznaju da je uhićen kupac, vrlo brzo bi mogli sakriti dokaze. Tako je na primjer sud zakonitom ocijenio pretragu kada je počinitelj „uočen kako izlazi iz stana i kada je njegovim osobnim pregledom (što nije sporno) nađeno da u ruci nosi 0,50 gr marihuane i ključ od predmetnog stana iz kojeg je netom izašao, pa su to onda upravo i bili opravdani, dovoljni razlozi za ocjenu djelatnika policije da je

djelatnika policije, djelatnici policije morali su pribaviti nalog suda ... Kako po ocjeni ovog suda, iz navedenih razloga, nije ispunjen ovaj uvjet o prijekoj potrebi provođenja pretrage bez naloga suda, to se, stoga, pretraga stana optuženika bez naloga suda nije mogla obaviti ... jasno proizlazi da se pretraga stana počinitelja kaznenog djela bez sudskog naloga, radi pronalaženja ili osiguranja dokaza, može poduzeti samo kada je ispunjen i uvjet koji se odnosi na prijeku potrebu provođenja ove radnje bez naloga“ (VSRH, I Kž 79/01)

³ „djelatnik policije je došao radi obavljanja obavijesnog razgovora i okr. S. mu je otvorio vrata, držeći u jednoj ruci vrećicu s drogom, a u drugoj vagu. Prepoznavši policajca, zalupio je vrata, zaključao ih i počeo bježati prema unutrašnjosti stana, što je djelatnik policije uočio kroz staklo na vratima. Saslušan kao svjedok, policajac B. M. je iskazao da je, imajući informacije da se okrivljenik bavi preprodajom droge i vidjevši što ima u rukama, provalio u stan i okrivljenika zatekao na balkonskim vratima, s očiglednom namjerom da pobjegne preko balkona“ (VSRH, I Kž 474/10)

pretraga stana prijeko potrebna kako bi se optuženik uhitio“ (VSRH, I Kž-5/00).

Drugačije je stanje ako podaci ne ukazuju da postoje drugi počinitelji u stanu koji bi mogli uništavati dokaze nakon izlaska počinitelja. Ako je jedini osumnjičeni uhićen ispred stana, odnosno nije moguće naknadna pretraga nakon uhićenja osumnjičenika, za takvu radnju bi bilo potrebno ispunjavanje drugih uvjeta, npr. „proizlazi da su djelatnici redarstvenih vlasti, neposredno prije pretrage njegovog stana, legitimirali opt. ispred zgrade u kojoj se stan nalazi i kod njega pregledom pronašli 0,57 g droge heroin. Dakle, pošto su djelatnici policije uhitili opt. prije pretrage stana, taj zakonski razlog za pretragu bez naloga nije postojao“ (VSRH, I Kž 360/04). Uhićenje jedinog počinitelja ispred stana znači da se ne treba ulaziti u stan, ali ovo stajalište suda ne bi bilo primjenjivo ako su u vrijeme postupanja postojali drugačiji podaci o osobama u stanu.⁴ Primjer iz američkog prava je uhićenje počinitelja i uočavanje dvaju osoba kako sa prozora panično promatraju njegovo hvatanje i krenu uništavati dokaze (People v. Daughhete (1985) 165 Cal.App.3d 574).

U zakonskom uređenju nije propisana dužina trajanja hitne pretrage. To se procjenjuje prema okolnostima slučaja odnosno prema razini ispunjavanja ciljeva. Po opsegu pretrage nije isključeno provjeravanje raznih prostorija neovisno što je osumnjičenik uhvaćen, ukoliko je potrebno radi provjere potrebe za dodatnim osiguravanjem dokaza koje je počinitelj možda sakrio ili stavio u postupak uništavanja. Dokaze koje u međuvremenu službenik obuhvati neposrednim zapaženjem mogu služiti za dokazivanje.

5. ZAKLJUČAK

Veći broj navedenih razloga opravdava potrebu prilagođavanja odredbe o hitnoj pretrazi u području ciljeva kojima je namijenjena i u području uvjeta potrebnih za poduzimanje. Uspoređujući kriminalističke potrebe i pravne ovlasti koje su policiji na raspolaganju, hitna pretraga iz čl. 246. st. 2. toč. 2. ZKP ne obuhvaća sva potrebna područja primjene. Njene umanjene mogućnosti su najviše uočljive u slučajevima kada postoji žurna potreba traženja dokaza koji bi mogli biti uništeni. Ova odredba ne omogućuje takvu samostalnu hitnu pretragu radi očuvanja dokaza, a niti u slučaju kada se može poduzimati, ne može se provoditi u tuđim prostorijama u kojima se mogu nalaziti takvi dokazi već je pretraga moguća samo kod počinitelja. Kao posljedica toga, npr. dokazi preostali u stanu oštećenika u kojem je počinitelj uhićen se prema ovoj odredbi ne mogu pronalaziti niti osiguravati (čl. 246. st. 3. ZKP).

Ove ovlasti su uže od drugih vrsta hitne pretrage prostorija, primjerice od pretrage koja može započeti u okviru očevida (čl. 246. st. 1. ZKP). Taj oblik po

⁴ Kada „je optuženik već bio lišen slobode od strane redarstvenih vlasti ispred kuće u kojoj se nalazio njegov stan, nije se radilo o prijeko potrebi pretrage radi izvršenja naloga o uhićenju ili hvatanja počinitelja, pa se citirani propisi ne mogu primijeniti na konkretnu situaciju“ (VSRH, I Kž 389/05)

cilju djelovanja primarno uvažava dokazne potrebe, neovisno postoji li potreba uhićenja. Uz to, mogu se obuhvatiti i prostorije osoba koje nisu uhićene, a nije potrebno niti osiguravati nazočnost dva svjedoka, što je u slučaju hitnosti povoljna prilagodba. Međutim, hvatanje zatečenog počinitelja će najčešće biti potrebno provoditi prije očevida, ali proizlazi da bi policiji zbog zakonskog uređenja bilo povoljnije započeti radnje obratnim redoslijedom, odnosno najprije započeti sa očevidom a ne sa hvatanjem počinitelja u bijegu, jer tada mogu nadovezivati radnju pretragu prostorija kojom se uz dokazne ciljeve može ujedno hvatati i počinitelj.

Istraživanje pokazuje da je najznačajna razlika u odnosu na poredbeno pravo i druge dokazne radnje u uvjetu propisane kazne najmanje tri godine. Postavljanjem toliko visoke granice kazne ova ovlast postaje neuporabljiva za većinu svakodnevnog kriminala na kojeg može naići policija, tako da se primjerice temeljem ove odredbe ne može pretražiti stan oštećenika u kojem je počinitelj kaznenog djela provale, razbojništva, silovanja ili teške tjelesne ozljede, već preostaje korištenje neke druge zakonske osnove. Podaci iz ankete pokazuju da policajci smatraju hitnu pretragu korisnom za primijenu na kaznena djela koja procjenjuju kao društveno opasna i koja su složena u otkrivanju. U postojećem obliku, ova odredba ne doprinosi povećanju pravilnosti u postupanju niti predstavlja jamstvo za temeljitije ispunjavanje zakonskih uvjeta, nego samo isključuje postupanje kod velike skupine kaznenih djela, iako i za njih mogu biti valjano ispunjeni svi uvjeti i postojati opravdana potreba za pretragom.

Literatura

1. Ackermann, R. (2007). Handbuch der Kriminalistik. Stuttgart: Boorberg.
2. Alpert, G., Anderson, P. (1986). The most deadly force: Police pursuits. Justice Quarterly, 3(1), 1-14.
3. Berthel, R. (2005). Grundlagen der Kriminalistik. Hilden: Verlag deutsche Polizeiliteratur.
4. Brodag, W. D. (2001). Kriminalistik: Grundlagen der Verbrechensbekämpfung. Stuttgart: Boorberg.
5. Burghard, W., Hamacher, H. W. i dr. (1988). Durchsuchung, Beschlagnahme, Festnahme. Lehr- und Studienbriefe Kriminalistik. Hilden: Verlag Deutsche Polizeiliteratur.
6. Cromwell, P., Olson, J. N. (2004). Breaking and Entering: Burglars on Burglary. Belmont: Wadsworth.
7. Đurđević, Z. i dr. (2014). Kazneno procesno pravo: Primjerovnik. Zagreb: Narodne novine.
8. Gluščić, S. (2001). Pretraga stana prema odredbama Zakona o kaznenom postupku. Zagreb: Hrvatska udruga za kaznene znanosti i praksu.

9. Karas, Ž. (2011). Sudska praksa o policijskom postupanju: osnove sumnje i osnovana sumnja; zatvoreni krug indicija. *Policija i sigurnost*, 20(4), 617-624.
10. Karas, Ž. (2012). Neke primjedbe o izdvajanju nezakonitih materijalnih dokaza. *Policija i sigurnost*, 21(4), 753-773.
11. Karas, Ž. (2013). Sudska praksa o postupanju redarstvenih vlasti: status osumnjičenika, dokazivanje izvidima, napuštene prostorije, službeni pas u pregledu. *Policija i sigurnost*, 22(2), 225-233.
12. Kos, D. i dr. (2014). *Zakon o kaznenom postupku*. Zagreb: Narodne novine.
13. Krapac, D. (1993). *Zakon o krivičnom postupku*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.
14. Krapac, D. i sur. (2014). *Kazneno procesno pravo: Institucije*. Zagreb: Narodne novine.
15. Meyer-Goßner, L., Schmitt, B. (2015). *Strafprozessordnung: StPO*. C.H.Beck: München.
16. Miller, M., Wright, R. (2015). *Criminal procedures: the police: cases, statutes, and executive materials*. New York: Wolters Kluwer.
17. Pavišić, B. (2011). *Komentar Zakona o kaznenom postupku*. Rijeka: Dušević Kršovnik.
18. Seiler, S. (2005). *Strafprozessreform 2004*. Wien: Universitätsverlag.
19. Slobogin, C. (1991). *The World Without a Fourth Amendment*. *UCLA Law Review*, 39, 1.
20. Slobogin, C. (2012). *Criminal procedure: regulation of police investigation : legal, historical, empirical and comparative materials*. New Providence: LexisNexis.
21. Tomašević, G., Krapac D., Gluščić, S. (2012). *Kazneno procesno pravo*. Zagreb: Narodne novine.
22. Weihmann, R. (1996). *Musterklausuren Kriminalistik: kriminalistische Fallbearbeitung, Klausuren mit Lösungshinweisen*. Hilden: Verlag Deutsche Polizeiliteratur.
23. Zander, M. (1985). *Police and Criminal Evidence Act 1984*. London: Sweet and Maxwell.
24. Zander, M. (2007). *Cases and materials on the English legal system*. Cambridge: Cambridge University Press.

SUMMARY:

Some criminalistic and legal aspects of urgent home search

The author analyzes urgent home search that is focused on finding the perpetrators or evidence without a warrant. The reason for the scientific approach to this investigatory action in Croatian system is that along with the usual emphasis on the crime scene, evidence can also be found in other premises. In the first section of the paper, the author points to the criminalistic peculiarities of implementation of home search, such are limited time as a consequence of urgency, lower possibilities of preparing and collection of data on premises and targeted persons etc. In the final section of the paper, the author analyzes the case-law and interpretation of the legal basis for the police search without a judicial warrant.

In the empirical part of the paper, the author presents data collected in the survey (N = 125 police officers). The research results show rare participation of police officers in the home search, and considerable doubt in the interpretation of a legal term “at least three years” that is required for the police to carry out an urgent search.

Keywords: home search, exigent circumstances, police